

LLUC



Cèlia Viñas (1915-1954)



NÚM. 780 / 1994

375 Ptes. (IVA inclòs)

CULTURA VIVA

El Consell Insular de Mallorca treballa conjuntament amb tots els ajuntaments de l'illa per mantenir viva la nostra cultura, organitzant i col·laborant en la celebració de petits i grans esdeveniments culturals i donant suport a l'ús de la nostra llengua en aquells actes en què s'expressen les característiques més profundes de la nostra peculiar manera d'esser i d'entendre la vida.

Igualment, el Consell Insular de Mallorca, amb el Centre Cultural de la Misericòrdia, el Teatre Principal, la xarxa de biblioteques i el patrocini de les celebracions culturals més importants que tenen lloc en els nostres pobles i ciutats, sempre és present en aquelles manifestacions ciutadanes que constitueixen una expressió de la nostra història i de la nostra personalitat com a poble.

Perquè la cultura es vida, mantenim viva la nostra cultura.



**Consell Insular
de Mallorca**

Comissió de Cultura i Educació

LLUC

REVISTA BIMESTRAL
ANY LXXIV
MAIG-JUNY 1994
Núm. 780

Direcció

Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de La Real
07010 Ciutat de Mallorca

Informació i correspondència

Apartat de correus 619
07080 Palma (Mallorca)
Telèfon 75 04 95

Director

Damià Pons i Pons

Conseller Delegat

Ramon Ballester i Vives

Consell de Redacció

Josep Amengual i Batle
Francesc Bujosa i Homar
Miquel Gayà i Sitjar
Pere Fullana i Puigserver
Gabriel Janer Manila
Maria de la Pau Janer Mulet
Joan Mas i Vives
Joan Mir i Obrador
Leonard Muntaner i Mariano

Administradors

Joan Arbona i Colom
Josep Riera i Vila

Subscripcions: 2.000 ptes. anuals
Estranger: 2.800 ptes. anuals
Preu de l'exemplar: 375 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors

Aquest número ha estat possible gràcies a Cèlia Ribas Viñas, neboda de l'escriptora, que ha tingut cura de la tasca d'encarregar els originals i, en molts de casos, també de traduir-los

Fotocomposició i impressió

Taller Gràfic Ramon
Jaume Balmes, 43 • Tel. 75 44 32
07004 Palma (Mallorca)

Dipòsit Legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N. 0211-092 X

S U M A R I

Pàg.

2

Davant la imminent convocatòria electoral que ha de servir per a renovar els membres del Parlament europeu, pot ser ben oportú plantejar-se, des de Mallorca estant, una reflexió sobre Quina Europa volem.

3

Un article gairebé inèdit de Josep M. Llompart, escrit a les darreries dels setanta, que ens permet llegir una semblança sobre Cèlia Viñas, de la qual l'autor dels *Poemes de Mondragó* en va ser amic i cunyat.

7

La pedagoga Marta Mata reconstrueix, amb una gran dosi d'emotivitat, la seva amistat a distància, quasi únicament epistolar, amb Cèlia Viñas, del mestratge de la qual se'n sent plenament agraïda.

11

Francisco Galera Noguera, autor d'un dels darrers estudis que han aparegut sobre la vida i l'obra de Cèlia Viñas, documenta les inquietuds i els avatars que va haver de superar com a opositora.

14

Arturo Medina Padilla, el marit de la nostra escriptora, parla dels lligams d'arrelament i d'apostolat cultural que Cèlia Viñas va establir amb la ciutat d'Almeria, on hi va arribar per atzar per fer-se càrrec de la plaça de Catedràtica de Llengua i Literatura del seu Institut.

17

Gabriel Espinar López, un dels deixebles predilectes de C. Viñas, evoca l'impacte que li produí la personalitat de la catedràtica mallorquina. D'ella en diu que tenia *aquella força interior de què parlava Plató i que a molts altres i a mi ens va fer ser millors*.

20

José Fernández Revuelta parla de la relació que va tenir Cèlia Viñas amb el moviment Indaliano, que agrupava els artistes més inquiets de l'Almeria dels anys quaranta.

23

Aurora Díaz-Plaja, amiga coral i companya d'estudis de C. Viñas, es refereix a l'atracció de la nostra autora pels infants, als quals va convertir amb freqüència en matèria i en destinataris dels seus versos.

24

Montserrat Olivella i Vidal, cosina de les germanes Viñas, evoca les degustacions culturals que ella i Cèlia pogueren fruit en la Barcelona dels anys de la segona República.

25

Josep Lluís Segarra també aporta dades d'interès sobre Cèlia Viñas a la Universitat de Barcelona. D'ella en diu que era *eixerida i simpàtica, enjogassada i treballadora, d'una vivacitat ben poc corrent*.

26

Bernat Vidal i Tomàs, en una crítica del llibre *Trigo del corazón* publicada l'any 1946, va fer esment de la frenètica participació de Cèlia Viñas en els actes culturals que s'organitzaven en la Barcelona de la immediata postguerra, on havia tornat a acabar els seus estudis.

27

Rosa Roig, que havia estat professora de l'Escola Normal de Palma abans de la guerra, felicita a Gabriel Viñas pels èxits de la seva filla com a opositora.

27

La filòloga Aina Moll permet que ens assabentem de les activitats que C. Viñas desenvolupava durant els períodes que venia de vacances a Mallorca i també les relacions humanes que mantenia.

30

En aquesta número la secció *L'església nostra* marca les *fites per a l'evangelització* que, segons Sebastià Mesquida, serien més idònies per als temps actuals.

33

L'escriptor Gabriel Janer Manila fa una lectura de la darrera obra publicada per J. M. Llompart en vida, el *Vocabulari privat*, l'autoria del qual compartí amb Antònia Vicens. Sobretot ens el presenta com una *ficció proustiana de la infantesa*.

36

La consolidació d'una producció de literatura infantil i juvenil a Mallorca és un dels fenòmens culturals més positius d'aquests darrers anys. Miquel Rayó ens presenta *L'exèrcit dels innocents*, una obra ben atractiva d'Eusebia Rayó.

37

Cosme Aguiló fa una anàlisi rigorosa i detallada de l'obra d'Enric Ribas i Marí *Aportació Pitiüsa al Diccionari Català-Valencià-Balear*.

40

La *presència pública* de la revista LLUC ha augmentat aquests darrers mesos gràcies al ressò produït per la celebració del 25è aniversari de la seva publicació en català.

Aquest número de la revista «LLUC» dedicat a Cèlia Viñas Olivella, que va ser Catedràtica de Llengua i Literatura Espanyola, ha rebut el suport econòmic del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Balears.

QUINA EUROPA?

El 12 de juny els ciutadans tindrem la possibilitat, per tercera vegada, de votar els nostres representants al Parlament europeu. Aquests darrers anys el procés de la unificació econòmica i política ha anat fent, amb entrebancs i incerteses, és ver, el seu camí. Les complicacions lògiques d'un procés tan complex, i el seguit d'esdeveniments que els darrers anys han capgirat el mapa polític de l'Europa que havia sorgit de la segona guerra mundial, han convertit la realització d'aquest projecte en una empresa històrica molt difícil, amb l'afegit, a més a més, que una realització equivalent era absolutament inèdita fins ara. Tanmateix, però, l'avanç cap a la unitat és del tot irreversible. Els ritmes seran més o menys lents, les complicacions més o menys accentuades, tan sols un cataclisme històric en podria evitar, però, que la fita final fos una Europa profundament unida, que també inclourà els països nòrdics i els de l'Est.

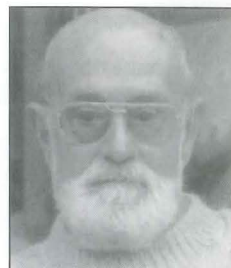
És possible que d'aquest procés d'unitat no sigui gaire convenient que n'esperem solucions miraculoses per als problemes que afecten ara mateix els ciutadans. Tampoc, però, no seria prudent ni just que ens deixàssim acovardar per les dificultats o que ens ho miràssim amb l'escepticisme d'aquells que ja han estat decebut en ocasions anteriors per altres esdeveniments polítics que també havien generat grans expectatives. Convé tenir un projecte d'Europa i treballar per fer-lo possible. Seria desitjable que el procés donàs com a resultat final una realitat que tingués en la democràcia, la tolerància i la solidaritat, tant la interna com la projectada envers el Tercer Món, els pilars constituents bàsics. Així mateix, els drets individuals i socials dels ciutadans haurien de ser complementats amb el reconeixement jurídic-polític de la gran diversitat interna d'Europa, que ha de ser valorada com un factor essencial de la identitat del continent i, a la vegada, com el seu patrimoni més irrenunciable. Europa no ha de percebre la seva pluralitat interna com un obstacle, ans al contrari, l'ha de concebre com una riquesa que cal salva-

guardar i potenciar. D'acord amb aquests principis, i des de Mallorca, hem d'esforçar-nos a fer possible que l'espai cultural català pugui assolir un *status* de presència i de respecte en el context de la pluriculturalitat europea. I també que la nostra condició de nació sense estat no ens impedeixi esser presents als centres institucionals de decisió amb veu pròpia, en el marc d'una unitat europea que gradualment hauria d'anar minimitzant els poders estatals. La cohesió d'Europa s'hauria d'anar fonamentant de cada dia més en les realitats territorials i culturals que tenen una base històrica i que, a més, presenten un nivell considerable d'homogeneïtat socio-econòmica.

Les cadidatures que es presenten a les eleccions del proper dia 12 són nombroses i diverses. El vot dels ciutadans en legitimarà o no els candidats i els programes. Cal recordar que són unes eleccions per a triar els nostres representants al Parlament europeu. Convertir-les en una batalla sobre l'hegemonia política dins l'Estat entre el PSOE i el PP és desvirtuar-les i posar pals a les rodes a la progressiva integració mental i política dels ciutadans en la realitat europea. Els ciutadans hem d'exigir als partits polítics que ens parlin dels seus projectes i programes per a Europa. D'entre aquests, parem esment als que ens parlin d'una Europa que respecti la seva pluralitat, que doni protagonisme institucional i decisor a les nacions que no tenen estat propi, que vulgui potenciar el món mediterrani i molt especialment l'arc nord-occidental en el qual s'inclouen els Països Catalans, que faci servir les institucions i lleis europees per a defensar i promoure la llengua i cultura catalanes i, finalment, que vulgui atendre en termes legislatius i econòmics la singularitat del fet insular que ens caracteritza. Serà de l'èxit d'aquestes candidatures, que podríem qualificar de nacionalistes, i que no convendria que malgastassin les seves forces en confrontacions entre elles, d'on se'n podran derivar uns certs nivells de presència sense intermediaris de les Balears en les institucions europees.

■ JOSEP MARIA LLOMPART

CÈLIA VIÑAS*



Hi ha biografies en les quals l'atzar —o, si es vol, la Història amb majúscula— pesa d'una manera tan decisiva, que arriba a afaïçonar-les i comprometre-les fins al punt de situar-les a la vorera de la frustració. Cal tenir una personalitat ben profunda, un tremp d'esperit ben fort, per a sortir-se'n. Cal posseir una inesgotable reserva de generositat, de fe, i fins i tot d'alegria, per a poder realitzar-se un mateix, ni que sigui en una petita part de les pròpies possibilitats, a contrapèl d'unes coordenades de temps i de lloc absolutament hostils i ofegadores.

A aquesta mena d'arriscades, difícils biografies, pertany la de Cèlia Viñas i Olivella. Damunt la seva vida i la seva obra sembla projectar-se un atzarós destí que es complau a vedar-li els camins clarament dreturers, que l'obliga a canviar de ruta i començar de bell nou quan tot just havia encetat la caminada. Una darrera jugada de l'atzar la va allunyar per sempre de nosaltres als trenta-nou anys de la seva vida. Molta part d'ella mateixa —la més madura, de segur, i la més fecunda— restava així inèdita; però allò que va fer, allò que li deixaren i que tingué temps de fer, roman com a exemple lluminós de fe, de tenacitat, d'esperançada alegria enfront del temps ombrívol.

Quin és el nord d'aquesta biografia que he hagut de qualificar d'atzarosa? Damunt quin fonament s'assenta-va? Dins quin àmbit l'hem de centrar? El de Lleida on va néixer, el de Mallorca i Barcelona on va formar-se, o el d'Almeria on va exercir la seva admirable labor pedagògica? A les publicacions lleidatanes apareix adesiara el nom de Na Cèlia a títol de glòria local. Almeria, amb un apassionat i emocionant esperit de gratitud, la reivindica com a cosa pròpia. Llegesc, per exemple, en el llibre de Diego Antonio Cabezas *Vida y obra de Celia Viñas Olivella*, publicat a Madrid l'any 1955, aquestes paraules tan signifi-



Cèlia Olivella i Gabriel Viñas festejant amb dues carabines: l'àvia de Cèlia i una tia. Vers 1914.

catives i tan plenes com d'una certa gelosia: «*Nunca quise saber si había nacido en Mallorca o en tierras catalanas. Para el caso es lo mismo, porque su patria verdadera fué el Mediterráneo... Almería la recibió, Almería la retuvo, y Celia plantó, sin vacilar, sobre la tierra almeriense, el pabellón de su amor y de su preferencia*».

Deixant de banda el fet de no semblar gaire lícit que un senyor que es proposa escriure sobre la vida i l'obra d'una persona faci ostentació d'ignorar voluntàriament certes dades, la veritat és que l'entusiasta i simpàtic almerienc té bona part de raó. Cèlia Viñas es va integrar ple-

(*) Reproducció del parlament que va fer J. M. Llopart en una Escola d'Estiu celebrada a Mallorca a les darreries dels anys 60. Fins ara sols s'havia publicat en la revista que va editar-se en *ciclostil* per a consum dels assistents. Gairebé, per tant, el podem considerar inèdit.

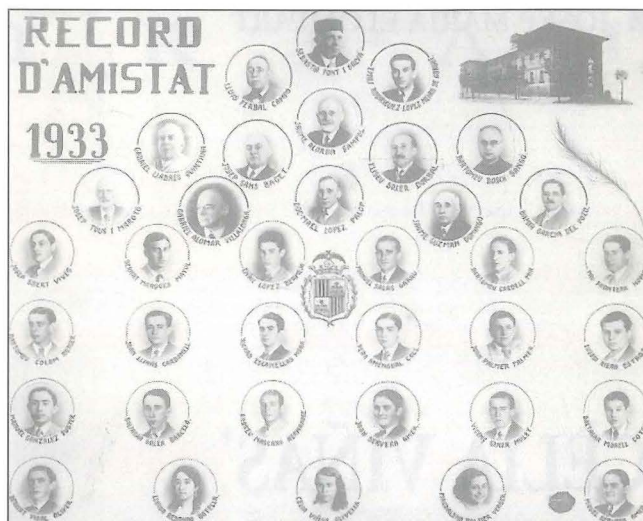


Cèlia, amb les seves germanes Encarna i Gabriela, al Carnaval de 1927

nament dins el món d'Almeria, va patir amb ell, va lluitar per ell, i hi va deixar la millor part d'ella mateixa. Convé remarcar, però, que l'atzar o, més ben dit, la Història amb majúscula en va tenir gairebé tota la responsabilitat. Almeria no va esser per a Cèlia Viñas una pàtria d'elecció, sinó una pàtria casual. Com ho podien haver estat Pontevedra, Cuenca o Cangas de Onís, perquè a qualsevol indret, a qualsevol lloc, hauria hagut de realitzar-se, de donar-se, de vessar la seva capacitat d'amor envers el germà proïsme. Allò que valia i comptava era ella, no l'obscura circumstància que va viure. I si no es va vincular al país propi, va esser perquè, pertanyent a la generació sacrificada, hagué de veure com aquest país se li tornava fosc i la rebutjava, clos dins un silenci esquerp, poblat de ressentiments, de decepcions i de silencis. A Mallorca i a Barcelona no hem tingut pressa a fer-nos nostre el nom de Cèlia Viñas. Però al capdavant també hi tenim algun dret, i ja és hora que el facem valer.

Cèlia Viñas va néixer a Lleida —ja ho hem dit abans— dia 16 de juny de 1915. Un lloc de naixença tan determinat per l'atzar com les altres fites de la seva vida: son pare, Gabriel Viñas, ocupava la càtedra de pedagogia a l'Escola Normal. Era aquest l'únic lligam amb la ciutat; els seus pares eren arreladament barcelonins.

L'any 1923, és a dir, quan Cèlia tenia vuit anys, un concurs de trasllat va fer que la família Viñas passàs a re-



Orla del seu curs de batxillerat (1933).

sidir a Mallorca, d'on ja no es mouria. Per qüestió de principis —el senyor Gabriel Viñas era un home que traspuava la mentalitat de la Institució Lliure d'Ensenyament— na Cèlia va assistir a l'Escola Pública. S'ho paga recordar que cap als anys vint i els trenta i tants, l'Escola Normal de Ciutat era un centre de formació cultural i pedagògica d'extraordinari nivell, que produïa un excel·lent planter d'educadors. En aquell centre, el professor Gabriel Viñas va exercir una tasca tan positiva com mancada d'espectacle. La seva humilitat profunda —que na Cèlia va heretar a mans plenes— el va mantenir al marge de tota publicitat, però la seva presència batega encara en el record de tots els qui han estat deixebles seus.

A l'institut d'Ensenyament Mitjà, Cèlia Viñas va trobar el mestre que va saber despertar-li una vocació que s'havia d'acoblar amb la vocació pedagògica que li arribava per tradició familiar: la vocació literària. Em referesc a Gabriel Alomar, els ensenyaments del qual varen influir tan poderosament en les orientacions de la generació sacrificada. Cap al 1934, la Universitat Autònoma representava per a Cèlia la plenitud d'un món que ja era definitivament el seu. Altres mestres li eixamplaren coneixements i horitzons. Ella mateixa, en una semblança de Carles Riba que va publicar a «Raixa. Miscel·lània de Literatura Catalana» l'any 1953, recordava amb enyorança aquest món i ens diu qui eren els que formaven part del seu cercle de companys: Carles Riba —escriu— «somreia a dreta i esquerra, o s'aturava prop d'una columneta prima del claustre i parlava o mig-parlava amb Salvador Espriu, amb Tomeu Rosselló, l'Amàlia Tineo... o amb els que tot just començaven, Joan Teixidor, Carmina Pleyan, Eugeni Nadal, Pepa Aguiló, Rafel Ballester... i altres, entre els quals no sé ben bé si ja hi era la Maria Aurèlia Capmany que cantava cançons de joia i no escrivia encara novel·les tristes. De lluny se'l mirava, a aquell senyor vestit de gris, En Bernadet Vidal, fet escàpol del pati de

Farmàcia amb un volum de Rafael Alberti o de Domènica sota l'aixella».

Però la Història amb majúscula —amb quina majúscula!— va dispersar aquest món de felicitat i esperança normalitat. Cèlia Viñas havia fet els cursos comuns de Filosofia i Lletres en aquella Universitat de Barcelona que, tres anys després, semblava un somni llunyaníssim, enyorat per sempre. Els cursos de l'especialització en Romàniques ja hagué de fer-los a la Universitat ombrívola i improvisada de la postguerra. L'any 1942, tot just llicenciada, va prendre part a les oposicions a càtedres d'Institut, que, guanyades amb el número u, la portaren a Almeria. No li hem de fer cap retret si deliberadament, i segurament a l'atzar, va escollir un aire nou, del tot deslligat del món que acabava de perdre. Era el trencament amb tot allò que li feia massa mal; la possibilitat de realitzar-se amb plenitud, enfora d'unes cendres que, aquí i aleshores, haurien acabat ofegant-la.

La labor educadora que va exercir des de la càtedra de Llengua i Literatura de l'Institut d'Almeria, tot al llarg dels onze anys que va ocupar-la, deixa endarrera qualsevol altre aspecte de la seva obra. Vitalitzar una ensopida ciutat provincial, fer del seu Institut un centre modelic d'activitats culturals, desvetllar-hi vocacions i entusiasmes: vet aquí la tasca que Cèlia Viñas, en uns anys mesells de dificultats, armada només amb la seva intel·ligència, en la seva fe irreductible, en la seva cordial i encomanadissa humanitat, va aconseguir dur a terme. Seria massa prolix detallar les empreses que na Cèlia va promoure. N'hi ha prou deixant constància que des del treball estrictament docent fins a allò que podríem dir «direcció espiritual», totes les activitats almerienques d'aquells onze anys —que varen ésser excepcionalment nombroses— estaven relacionades, de prop o d'enfora, amb la segura intel·ligència, amb l'extraordinària capacitat de dedicació de na Cèlia.

A Almeria va publicar, en un pla més aviat modest, els dos primers llibres de poemes. De fet, escrivia versos des de l'adolescència. Jo record haver vist un quadern manuscrit, titulat *Carmina*, que ara no m'ha estat possible localitzar entre els seus papers, on havia recollit una sèrie de poemes primerencs, uns en català, altres en castellà. Sembla, doncs, que, cap al 1936, es trobava en aquella fase de vacil·lació bilingüe que, com he dit en altres ocasions, solen travessar tots els nostres escriptors abans d'assolir la forma d'expressió més adequada a la pròpia obra. És explicable que un cop a Almeria, i empena per la pruija d'alliberar-se per a poder-se donar sencera al seu treball, de trencar amb un passat massa dolorós, d'integrar-se de ple dins el nou món que l'acollia, es decidís per l'expressió castellana.

Si comparam el primer d'aquests llibres, *Trigo del corazón*, publicat l'any 1946, amb el segon, *Canción tonta en el Sur*, aparegut el 1948, advertirem una línia progressiva ben clara i ben ferma, que assoleix una primera meta positiva en el recull *Palabras sin voz* (Alacant, 1953), on



A començaments del batxillerat (11 o 12 anys).

figuren els millors poemes castellans de l'autora. Ja morta, el seu vidu, Arturo Medina, ha tingut cura d'aplegar i fer publicar, una mica indiscriminadament, altres dos volums de poesia castellana: *Como el ciervo corre herido*, poemes de tema religiós (Almeria, 1955), i *Canto* (Madrid, 1964).

Completen la seva obra literària en castellà unes belles i emotives *Estampas de la vida de Cervantes* (Almeria, 1949), un llibre per a infants, *El primer botón del mundo y otros cuentos*, encara inèdit, dues novel·les, també inèdites, *Tierra del sur* i *Cuando sopla el viento...*, i una obra de teatre, *La Plaza de la Virgen del Mar*, estrenada pels seus alumnes de l'Institut, el manuscrit de la qual no sabem on ha anat a raure.

L'any 1950 el filòleg valencià Manuel Sanchis Guarner, col·laborador aleshores de l'Obra del Diccionari, preparava l'antologia *Els poetes insulars de postguerra*, que es va publicar l'any següent. D'aquesta circumstància anecdòtica pervé la incorporació de Cèlia Viñas a la lite-



Cèlia Viñas amb les dues úniques companyes de Batxillerat: Lluïsa Arredondo i Magdalena Palmer.

ratura insular. Havent-li demanat En Sanchis si tenia alguns poemes catalans a fi d'incorporar-los a la seva antologia, na Cèlia no va trobar prou satisfactoris els que havia escrit, gairebé adolescent, abans del 36. Aleshores es va resoldre a provar de bell nou la poesia catalana. Els primers resultats varen esser tan reeixits, que na Cèlia, encoratjada pel mateix Sanchis Guarnier i per Francesc de B. Moll, es va posar a treballar en un llibre de poemes, *Del foc i la cendra*, publicat a la tardor de 1953 per l'Editorial Moll dins la col·lecció «Les Illes d'Or». Un llibre escrit —i puc dir-ho perquè en som testimoni directe— amb una il·l·lació fora mida. I val dir que és segurament en aquests darrers poemes que va escriure en la nostra llengua on Cèlia Viñas es mostra, si no més àgil en l'ús del vers i de l'idioma, sí, en canvi, més autèntica i més lliure de la pruija formalista —sovint preciosista— que s'endevina en els poemes castellans. *Del foc i la cendra* és un llibre que creix en alçada i fondària així com el temps s'escola.

El mateix any de la publicació del seu volum de poesia catalana, Cèlia Viñas havia contret matrimoni amb Arturo Medina, professor de Literatura d'Escola Normal. Al cap de pocs mesos, dia 21 de juny de 1954, l'atzar li va fer la darrera i més tràgica jugada. Va esser a conseqüència d'una senzillíssima intervenció quirúrgica de la qual, segons els mateixos metges que l'assistiren, està pràcticament descartat el perill de mort. En aquella avinentesa,

vaig escriure a la revista «Vida Nova» unes paraules que m'abelleix reproduir ara:

«Un poc de passada, donant només la notícia i subratllant-ne la transcendència, us deia en la meua carta anterior que Cèlia Viñas, poetessa prou coneguda pels seus versos castellans, havia publicat un volum de poemes en català. Aquest llibre, *Del foc i la cendra*, és, ja per sempre, el darrer de na Cèlia. Perquè na Cèlia, gloriosament jove, ha mort.

És veritat que hi ha maneres de morir bellíssimes; sobretot quan coronen una vida plena, oferta, mai no emboirada per cap grisor de decadència. És ben cert que hi ha morts gairebé perfectes, aureolades de prestigi, perfumades de poesia. Però quan un cerca agombolar-se al redós d'aquesta idea, s'adona que, davant la mort de bon de veres, tot això és, desconsoladament, literatura. La realitat és que el foc esdevé cendra, que una existència pletòrica de bondat i bellesa roman incompleta, que Cèlia Viñas resta, aturada, a mig camí de la seva vida.

La perdérem un poc quan se'n va anar de Mallorca. D'enfora ens arribaven els seus versos, el ressò de la seva dedicació —heroica a estones— a una tasca pedagògica exemplar, la sorpresa de les mil activitats on abocava la seva humaníssima vocació literària. I ens sentíem envejosos de la ciutat andalusa que en collia, a mans plenes, tots els fruits. A poc a poc, emperò, na Cèlia tornava a fer-se nostra. Quan venien les vacances d'estiu, la seva presència animava tertúlies i excursions. Ens parlava de diversos projectes: un llibre de contes, un altre de poemes, potser una obra de teatre... Perquè ella no havia tornat a la llengua catalana per una vel·leïtat circumstancial, sinó amb el goig i l'amor d'un íntim retrobament.

Ara, però, tot s'ha acabat. No rebrem mai més la lliçó de la seva vida. I per bé que una mort elegantment prematura ens permeti conservar la imatge idealitzada de la dona per sempre jove, enyorarem tanmateix la seva maduresa ja impossible: aquesta meitat del camí, que na Cèlia mai no podrà petjar».

Josep Maria Llompart

CÈLIA VIÑAS

EN EL 40È ANIVERSARI DE LA SEVA MORT

- *Parlament de Cèlia Riba Viñas.*
- *Presentació del número de la revista LLUC dedicat a Cèlia Viñas, a càrrec de Damià Pons.*
- *Lectura de poemes.*
- *Evocacions de C. Viñas a càrrec de persones que la conegueren.*

Dia 21 de juny, a les 20 h.
CENTRE DE CULTURA «SA NOSTRA»

TOTS ELS SUBSCRIPTORS I AMICS DE LLUC HI SOU CONVIDATS

■ MARTA MATA I GARRIGA

RECORD DES DEL MESTRATGE DE CÈLIA VIÑAS OLIVELLA



L'estimada Encarna Viñas m'ha demanat, que parli de la seva germana Cèlia, pels amics de LLUC, «des de Barcelona». Diu en la seva carta: «Allà es va formar intel·lectualment en aquella irrepetible Universitat autònoma. Allà va adquirir el seu caràcter emprenedor. Almeria és una altra cosa. Allà va deixar uns fruits i això és un altre capítol». Parlo, certament, des de Barcelona, però sobretot des del capítol únic d'un mestratge i una amistat que no tenen compartiments. Cert, també, que el caràcter emprenedor i acollidor alhora, de Cèlia Viñas, permeté que la carta que jo li vaig escriure en llegir una poesia seva a les pàgines d'una revista, tingués la resposta que iniciava una profunda amistat, però crec que el caràcter de la Cèlia deu tenir a més de components d'aquella Universitat autònoma, que només he conegut a través d'amics comuns, components personals, i d'un temps històric i d'un espai vocacional, en què coincidírem. És també des d'ells que parlaré.

Encarna fa néixer el caràcter emprenedor de Cèlia en aquella Universitat, ara justament en ocasió d'un homenatge a diversos membres de la família Viñas, que permet descobrir també tota una línia d'empresa intel·lectual, des del federalisme i el sindicalisme de l'avi, a la llibertat i creativitat del pensament pedagògic del pare, Gabriel Viñas, per arribar a les de Cèlia Viñas i de la mateixa Encarna, en la seva discreció. Quelcom de línia familiar hi ha, doncs, en el caràcter emprenedor de Cèlia, i hi ha sobretot molt del que hi afegí ella mateixa amb aquest joc d'acció i de reacció que anomenem vida; acció i reacció a unes circumstàncies, en un temps i un espai humans. He de parlar de Cèlia Viñas, certament, des d'aquesta Barcelona, fogar de pedagogia catalana d'aquest segle, des de la Casa dels Nens de Maria Montessori a la Primera Universitat autònoma, moderna i catalana. Però parlo també des



Cèlia Viñas als jardins de la Universitat de Barcelona, amb na Bultó i na Pepa Aguiló, companyes de curs. Maig 1935.

dels mateixos anys i foscos avatars que compartírem, i de la tasca per superar-los.

Cèlia havia nascut en una família i havia pujat en un ambient cultural i pedagògic, el de la Mallorca dels anys de la República i el de la Institución Libre de Enseñanza, que Gabriel Viñas traspuava, que li permeteren entrar a la Universitat autònoma de Barcelona i en l'ambient cultural del Cap i Casal, i entusiasmar-s'hi, descobrint que el seu somni es feia realitat. En aquells anys es posava de



Gabriela, Encarnació i Cèlia Viñas.
Foto feta amb motiu del sant de la seva mare el 1940.

manifest i esclatava el molt que hi havia en comú entre el moviment cultural de Mallorca i el de Catalunya, entre el moviment pedagògic de Catalunya, els principis de la I.L.E. i la política del Govern de la República i de la Generalitat que afavorien la Universitat autònoma i el seu entorn cultural.

Sis o set promocions universitàries pogueren córrer aquella aventura, un, dos, tres, quatre anys; gairebé ningú la culminà i molts esborraren el seu record per poder continuar vivint després. Però entre tots els qui passaren per les aules d'aquella Universitat, alguns en tragueren prou força i dignitat per superar el terrible avatar que tancaria les seves portes: la guerra. La guerra que somouria tot el país, el paisatge cultural, les institucions, i afectaria les persones fins en els més íntim.

La guerra! No es pot comprendre del tot la personalitat dels qui han viscut una guerra sense tenir en compte com la visqueren, en quines circumstàncies, en quina edat. La guerra és un terrible avatar que fa alhora bo i dolent, dolorós, l'enunciat del «jo i la meua circumstància», encara que, com cap, no ho fa de manera del tot determinant. Ja advertia Chesterton, un dels autors que vaig compartir amb la Cèlia, que qui ha viscut en un bosc pot estimar molt els boscos, els pot odiar, o pot no haver-ne vist mai cap. I encara que hi ha persones, i pobles, que han viscut una guerra, i pot semblar que no, i que uns en parlaran com de «batalletes» seves, i molts preferiran no parlar-ne, tot en tenen una petja, vulgues no vulgues, conscientment o inconscient.

I és segur també, que la variable edat és molt important en el tipus de petja que la guerra ha deixat en les persones. I tant més diferent com més baixa és l'edat. (Puc recordar-ho com a segona de quatre germans que teníem entre sis i onze anys pel juliol de 1936. Que diferents, i fins contràries, poden ser la reacció d'un infant i la d'un preadolescent obligats a madurar per força! I diferents també la joventut somniada i perduda, i la joventut truncada).

Cèlia Viñas complia vint-i-un anys el 1936; la guerra interrompé per més de dos cursos els seus estudis a la

Universitat de Barcelona, aquella primera Autònoma que quedà desfeta, com l'ambient cultural en què havia pujat a Ciutat de Mallorca, el que anys després continuava apareixent en les seves converses i cartes amb el record emocionat d'uns noms: Biel Alomar, Miquel Ferrà, Tomeu Rosselló. Joventut truncada, estudis interromputs, mestres castigats, dispersats, amics morts al front, o als murs de la catedral, o a la companyonia.

Cèlia Viñas va fer referència entusiasta, però discreta, a «l'abans de la guerra» en l'única i llarga conversa que vam tenir el 1946. Parlà del positiu, pares, germanes, mestres, amics, escola, Universitat, ambients, sense fer esment de possibles fallades posteriors, ni dels qui havien fallat; del temps de guerra, en concret, no recorde que me'n parlés, però era evident que la guerra havia marcat la vida d'aquella amiga, jove mestra i poetesa que em visitava. O potser era jo qui projectava les meves ferides? Anys després m'ha semblat sintonitzar la seva vivència de la tragèdia, en un seu sonet datat amb interrogant el 1937:

I era una dona...

*I era una dona amb un veire a la mà
oferint l'aigua a la set del camí;
tranquil·la i quieta, son dolç esperar
n'era sa joia i n'era el seu patir.*

*Quants ne passaren cercant l'aigua clara
i que en l'amplària de la mar l'amargor
varen trobar. Quants que encara ara
als pous s'aboquen, tots plens de negror.*

*Fins i tot un s'abeurà de sa sang.
Fins i tot un s'estirà dins del fang
i el llot begué, més sa set no es calmà.*

*I oferint l'aigua a la set dels camins,
de la corrua de folls pelegrins,
cap la vegé amb el seu veire a la mà!*

Si la data és bona, Cèlia tenia vint-i-dos anys i vivia a Mallorca aquell terrible any sencer de ferides de guerra obertes, quan va escriure aquests versos de sang i de fang. La mateixa família Viñas quedaria ferida en la persona del pare, Gabriel, aquell extraordinari professor de l'Escola Normal, format a la Institución Libre de Enseñanza, que hagué de ser «depurat» a causa del seu pensament lliure, que pretenia ben formar els mestres en la llibertat personal i professional; ferida també en la salut de la mare, i ferida en el procés de formació i en el futur professional de les filles, especialment de la primera.

Després de la guerra, Cèlia Viñas retornà a Barcelona per acabar la carrera; hi trobà el cadàver de la seva Universitat, i altres cadàvers: els dels qui se sotmetien a aquella mort. Ella no s'hi sotmeté, i personalment i professionalment continuà fidel als principis que havien infós la seva vida. Aquells principis eren bandejats, aquella Universitat «irrepetible», com diu Encarna, que la conegué de les seves entusiastes referències, era morta; però Cèlia Viñas i alguns pocs hi serien fidels. La recordaven i l'ex-

plicaven quan podien; un dels textos que millor m'ha permès conèixer aquella Universitat, viure'n l'ambient, és precisament de la Cèlia, al plec de Raixa de 1953. És un text dedicat al seu mestre Carles Riba, i hi reviu altres mestres i companys, des de la maduresa de qui recorda i continua aquella aventura de joventut... uns anys abans de morir.

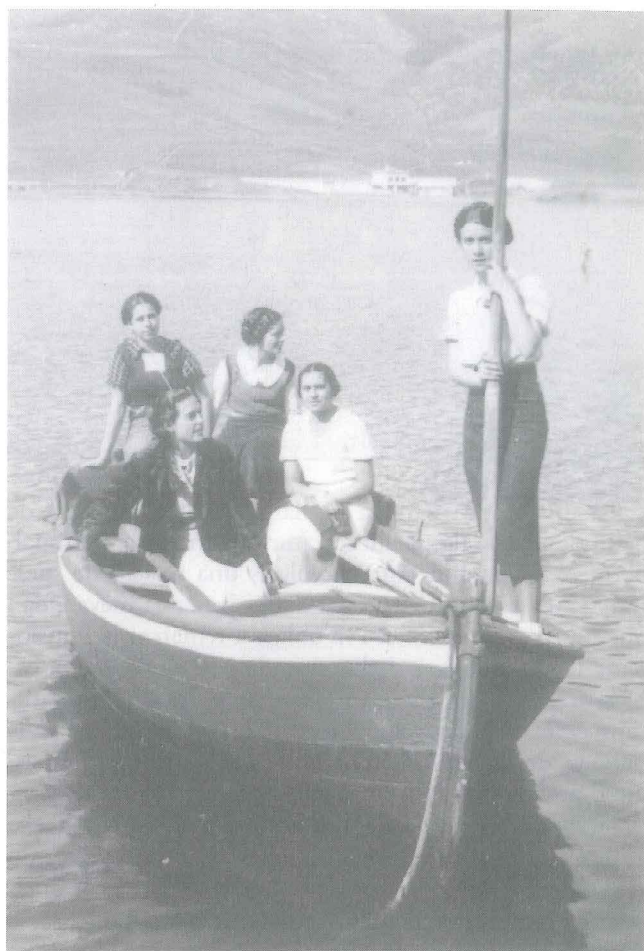
Podia parlar-ne amb tota dignitat perquè Cèlia Viñas seria d'aquells deixebles que «repetirien» la Universitat irrepetible a la seva manera, la continuarien vivint en el seu treball, i els que foren mestres ensenyarien de viure, fos com fos, i on fos, aquella aventura de la llibertat, la creativitat i la responsabilitat que havien formulat en el clos, tan obert, de l'Autònoma. Parlo de la Cèlia com de l'amiga mestra que me la féu conèixer, enllaçant amb el que jo havia viscut dos cursos a l'Institut-Escola. Anys després, una companya gran de l'I.-E., M. Aurèlia Campmany, que arribà a l'Autònoma ja en temps de guerra, va descriure aquest mateix enllaç.

Cèlia Viñas nomia Viñas i no pogué quedar-se a treballar com a professora a la seva ciutat; una ciutat que havia vist reduir a no ser altra cosa que seu dels governs militar i civil de la «provincia de Baleares», una província ni tan sols vençuda, sinó «adicta al règimen» de bones a primeres. La seva reacció en aquest tombant de la vida em sembla definidora de la seva personalitat: seria professora, mestra de llengua i literatura, encara que hagués de marxar.

Potser per valorar-la millor, caldria considerar en el cas de Cèlia Viñas, una circumstància que anys després vaig intuir que augmentava la gravetat de la petjada d'una guerra: el fet de no haver viscut més que en un bàndol, que feia més opressiu el pànic irracional produït per la lluita entre els més propers, l'anomenada guerra civil. Em sembla que haver viscut el terror de la guerra civil en els dos bàndols no dobla el pànic sinó que pot ajudar a reaccionar millor. Cèlia hagué de fer-ho en un ambient que ni aquest punt de referència tenia; només amb les pròpies forces, amb aquella empena.

Quan a finals de 1966 vaig anar a Ciutat de Mallorca, un any després d'haver iniciat a Barcelona l'aventura mig clandestina i ja esclatant de l'Escola de Mestres Rosa Sensat, em semblà notar encara restes d'aquell pànic, en una atonia de la qual volien sortir els mestres joves, que no havien conegut de la guerra més que en la conseqüència de la grisor de l'escola, sense saber massa bé d'on venia. El nom de «Cèlia Viñas» que posaren a l'Escola d'Estiu de Mallorca aquells primers anys indicava ben apropiadament, en canvi, d'on venia el desig de superació.

Tornant a la Cèlia, m'agradaria emmarcar els matisos de la seva capacitat de reacció, entre la de dues amigues seves, barcelonines; dos anys més gran, Aurora Díaz-Plaja, que acabava els estudis de Bibliotecària el 1936, i M. Aurèlia Campmany, tres anys més jove, que acabà el batxillerat a l'Institut-Escola per tastar aquella Universi-



C. Viñas (aguanta el pal) d'excursió amb els companys universitaris al Port de la Selva. 20 maig 1935.

tat autònoma, en la meravellosa tensió de responsabilitat cívica que la guerra els imposava.

Aurora, Cèlia, Aurèlia, noms tendres com el d'Antígona, noms de tres noies, joves en esclatar la guerra, que van fer-se amigues en la terrible postguerra, precisament a partir de la seva profunda pietat. Aurora, Cèlia, Aurèlia, reaccionaren cada una des de la seva situació, edat i tarannà, però totes tres tingueren un denominador comú de dignitat personal i professional per guanyar i fer créixer en ben males circumstàncies no sols la competència sinó molt especialment la il·lusió pel treball propi, i entre els qui les vam conèixer: alumnes, lectors, companys.

Jo mateixa, nena de deu anys el 1936, havent sofert la destrucció de l'estimat Institut-Escola el 1939, entrant a la Universitat el 43, i fora de circulació per una tuberculosi de postguerra entre el 44 i el 48, vaig poder anar coneixent-les totes tres, i tenint el benefici del seu mestratge i amistat. De Cèlia Viñas Olivella aquell any 1945 en què començà la nostra relació epistolar.

La Cèlia era catedràtica de Literatura a l'Institut d'Almeria, i jo, amb els estudis truncats, feia «repòs absolut», com llavors deien, a la vella casa familiar, en un petit poble del Penedès, Saifores. De 1945 a 1954, en què



A la Fira del Ram: Pepa Aguiló, Maria Aguiló, Assumpció Aguiló, Cèlia Viñas, Catalina Aguiló, Encarna i Gabriela Viñas. Vers 1940.

Cèlia morí, una trentena de llargues i denses cartes de bell traç i estil, alguns llibres, i un sol encontre personal, permeteren establir entre nosaltres una relació de mestratge i d'amistat que ha estat definitiva en la meua vida i que per això em permet i m'obliga a remarcar la il·lusió-nada i il·lusionadora dedicació a la professió que va caracteritzar a Cèlia Viñas, professora de llengua i literatura, mestra en humanitat; humanitat que extreia de cada paraula, de cada gir, de cada obra, de cada autor, per pas-tar-la amb la dels deixelbes, tot i posant en joc la seva.

«Nosaltres», era la figura nova que construïa la Cèlia amb tots aquells que ens beneficiàrem del seu tracte, un «nosaltres» en què jugava la pròpia persona a crear quel·com de nou. En el meu cas, la novetat era la discussió, el suport i la travada de la meua formació literària, històrica i filosòfica, orfes de mestres per la força de la circumstància, personal i col·lectiva. Amb quina minuciositat Cèlia llegí i comentà els meus treballs, em recomanà autors, de Riba a Salinas, i m'orientà en els estudis universitaris que vaig reempendre, «lliure», en la universitat morta de l'any 1950.

Tot es travà amb un punt de referència que poblà la meua soledat en el petit poble, i m'ajudà a construir el «nosaltres» de la primera colla d'infants i joves a Saïfores el 1945, seguint també la línia d'Angeleta Ferrer Sensat, la meua mestra a l'Institut-Escola, i la de la meua mare, Àngels Garriga, mestra formada a la Mancomunitat de Catalunya en uns estudis precedents dels de la Universitat autònoma, amb professors comuns: Pompeu Fabra, Carles Riba. Quant de comú en les meves tres mestres!

Vint anys després, el 1965, aquell petit, però dens «nosaltres» de Saïfores seria model de dinàmica per l'Escola de Mestres Rosa Sensat que volia continuar aquella comunitat; «nosaltres» travat també per la fecunda amistat amb la mateixa persona que constituí un extraordinari «nosotros» a Almeria, Cèlia Viñas.

Quin contrast!, l'aura de repoblació somniada damunt la grisor general de l'aridesa, el que Cèlia i els seus companys i alumnes, produïren des de l'Almeria perduda sota la reverberació dels turons sense arbres a la carena ni

vinya als costers, el mar sense rutes, l'escola sense perspectives! S'hi trobaria ben sola durant uns mesos, però després reproduiria el miracle que ella havia conegut.

«Nosotros» era el nom d'un petit vaixell que representava la colla de mestres i alumnes que Cèlia capitanejava, ancorat al port de l'Institut, mirant la ciutat, els perfils que calia plantar d'arbres, l'alcassaba, la plaça de la Verge del Mar, els carrers i camins que recorrien en colla i bicicleta, i que poblaven de treball, de festa i de sentit les rutes imaginades sobre el mar i el cel, en un arc sostingut amb les pròpies mans, com el de Indalo.

Des de la distància i la proximitat de tantes platges com separen i uneixen l'extremadura andalusa d'Almeria, i l'horitzó calcari i mariner de Saïfores, a la Catalunya nova, des de la distància i la proximitat d'onze anys d'edat i d'un mateix treball d'educació, he de tornar a donar testimoni de la importància de reaccions com la de Cèlia Viñas en la vida de les persones i dels pobles.

Cèlia Viñas era professora de llengua i literatura a Almeria i va endinsar-se en la llengua dels deixelbes i la va fer seva, i la va fer també «la seva», la del «nosotros», per fidelitat al mestratge rebut. La pedagogia catalana té un fort component de treball de la llengua per la formació de la persona, en un context. Cèlia Viñas es faria andalusa, com s'havia fet clàssica, grega i catalana, amb Carles Riba, com era i seria sempre mallorquina, nascuda a Lleida. I a Almeria fins les gitanes escoltarien al peu de la finestra la seva classe de poesia castellana.

Als qui la coneguèrem, ella i la seva il·lusió per la tasca de l'educació, ni que fos lluny de la seva finestra, ens pertoca deixar constància del seu lloc entre els vius i els morts, en la vida del nostre país, de la nostra escola i de la nostra cultura; i en el meu cas, de com ha contribuït des d'Almeria, per Catalunya i per Mallorca, a la continuïtat d'una pedagogia feta de tossut aprofundiment i d'arriscada obertura, d'estudi i de respecte per la xarxa d'arrels culturals, de dedicació a tots i cada un dels deixelbes, i d'il·lusió pel futur d'una comunitat humana sense fronteres ni rancors. I era una dona...

Marta Mata i Garriga

■ FRANCISCO GALERA NOGUERA*

CÈLIA VIÑAS: INQUIETUDS I AVATARS D'UNA OPOSITORA



Cèlia Viñas va viure des de la infantesa un ambient d'estudi, de cultura i de pedagogia, ja que el seu pare era professor de Magisteri. Aviat, en els anys de Batxillerat, rebé la influència del catedràtic de Literatura Gabriel Alomar i més tard, ja a la Universitat, les ensenyances d'Àngel Valbuena, el seu mestre i amic, que desvetllen en ella la vocació pel món literari. A més, no es va limitar als estudis estrictament oficials, sinó que sempre va estar oberta al seu entorn cultural: cinema, teatre, concerts,... Així va anar modelant-se la seva personalitat amb unes inquietuds i un bagatge cultural que tant ajudaran en els exercicis d'oposicions i que després, superades les proves, contagiarà als seus alumnes.

Abans, va haver de passar les proves corresponents a les oposicions de Càtedres d'Institut. Del seu primer exercici, realitzat en una aula de l'Institut Lope de Vega de Madrid, el 26 de novembre de 1942, comenta a la família:**

«No vaig tenir sort ni vaig ser desgraciada. Podria haver sortit alguna cosa pitjor: "El genio y el talento", "La yod", "Literatura polaca del S. XIX", etc. Però també podia haver sortit alguna cosa de millor, de més lluïment personal on hi cabés l'apreciació a base de lectura directa... Els temes: "Género, número y caso en el castellano" i "Los poemas homéricos". Per a mi molt dolents. Vaig desenvolupar una certa habilitat i gràcia en l'exposició que pot agradar...» (1).

El dissabte, 29 de novembre, va fer la lectura i així ho comunicà als seus pares:

«Ahir, dissabte al vespre, em va tocar a mi llegir l'exercici escrit i, cosa rara i que jo no esperava, l'exercici agradà almenys al públic d'opositors... Tanmateix, estic segura que l'exercici no està bé o no

CÈLIA VIÑAS OLIVELLA

DEL FOC I LA CENDRA

POEMES



Palma de Mallorca
EDITORIAL MOLL
1953

està a l'alçada, l'èxit es deu a la gràcia de la seva exposició...» (2).

L'u de desembre escriu:

«Estic una mica més tranquil·la i em trobo millor. El meu primer exercici ha agradat... Si tingués sort en aquest segon exercici! Podria descansar, ja que no seria qüestió de memòria, sinó de bibliografia i de sort» (3).

Malgrat l'èxit de l'escrit, torna a desanimar-se:

«El disgust de la meua espifiada en el pròxim serà més gros (... em sortirà un tema de sintaxi i no tinc forces per empollar-me-la). Estic molt cansada, ja quasi malalta. Com necessit descansar! Anar al camp, al cine, tertuliejar... Donaria la meua plaça per un plat de lleties. Si mon pare em sentís... M'hauré de passar un any a Madrid perquè no puc amb aquest programa.. Escriu-me i anima'm...» (4).

Supera igualment el segon exercici, desenvolupant-hi els temes «Palabras invariables y formación de las palabras», «Estructura y desarrollo de la picaresca» i «Culteranismo», triats entre les sis bolles que li sortiren:

«Ahr —11 de desembre de 1942— acabaren els exercicis orals i sortí la primera llista de gent apta per a passar a la tancada o tercer exercici. Els supervivents en som 11... Se suspenen les oposicions fins al dia 11 de gener. Tots els opositors marxen a ca seva. Jo sóc l'única que supós que hauré de passar sola Nadal... Estic acovardida de pensar en aquesta nova soledat. A més s'acosten els comentaris filològics que saps que tem. Necessit ànims a balquena» (5).

De vegades s'anima: «Valbuena rep felicitacions quan demana per mi («*Qué alumnos sacas*», així li ho va dir Dámaso Alonso al Consejo i el President: «*Formas escuela, Valbuena*», etc.) i és que el grup de catalans, tres ara, encara manté l'antiga glòria de la Universitat Autònoma...» (6).

El cansament i les preocupacions li afecten la fràgil salut:

«T'escric des del llit... L'esforç d'aquests dies l'he pagat amb una febreta d'aquelles inexplicables, i quan anava a venir a passar Nadal! Estic molt trista. El metge no em deixa estudiar ni tan sols pensar. I encara que aquest em deixàs jo no puc. Per Encarna procura anar avisant mumare i mon pare. Que no se n'assabentin de cop. El metge diu que no haig de renunciar a les oposicions, però sense estudiar no seria possible seguir. Escriu-me que estic trista. El mal d'esquena sembla cosa del fetge...» (7).

Encara continua en el Consejo Superior de Investigaciones Científicas i, quan pot, cultiva les seves aficions: «I acab ràpida que me'n vaig al Consejo... fa una setmana que no m'hi han vist el pèl i crec que tothom xerra del meu primer exercici, fins i tot Dámaso Alonso!!! ...Vaig veure una obra fantàstica, «*La herida del tiempo*»...».

Represa les oposicions després de Nadal, actua el dia 13 de gener i no troba dificultats en la tercera prova:

«Vaig passar la tancada amb relatiu lluíment que contrasta amb algunes «espifiades» d'altres opositors. Em vaig esperançant... He tingut una sort brutal: «Bécquer. Campoamor, Balart» —escollit

entre els tres a sort del programa oficial— amb el compromís de no poder enfonsar Campoamor... El President ha tengut un gest de simpatia amb mi. M'ha cridat al final i m'ha dit que és una llàstima de nervis meus, que tot em llueix menys parlant tan ràpida i tan baix. No em vaig escamnar perquè de cinc que han actuat tres han acabat abans dels tres quarts i jo he arribat a l'hora menys quatre minuts. Estic sincerament contenta.. Els meus nervis són... els meus nervis» (8).

El 16 de gener surt la llista dels 11 opositors que passen el quart exercici, és a dir, l'exposició oral de la memòria. Així ho comenta a la seva amiga Josefa Aguiló:

«Em donen moltes esperances i fins i tot m'aconsella el Tribunal (Ros) que em dediqui a escriure seriosament... Vaig aconseguir calmar els meus dots oratoris i explicar la lliçó pedagògica amb calma. Em va tocar Fernán Pérez de Guzmán i ho vaig fer exactament com a l'any 39 amb els «nins» i les «nines» de Revàlida, afegint-hi coses noves que se'm van acudir. La memòria ha agradat... Si no trec plaça em mor. Hi ha en perspectiva moltes coses estranyes, traurà plaça gent molt... modesteta (influències?) Jo no he acudit a ningú ni pens fer-ho. L'orgull em fa digna encara...» (9).

Acaba el 25 de gener i el 28 comunica a la seva amiga que és el número u. Tanmateix, uns dies abans li escriu aquestes paraules que reflecteixen, una vegada més, el seu estat d'ànim durant l'oposició: «És que no saps que encara em queda el comentari filològic i el literari? No estaré tranquil·la ni podré escriure't fins que passi aquest darrer exercici... Aquests dies són dies d'un nerviosisme intens. Tothom va de corcoll...».

Sembla que hi va haver fortes pressions i fins i tot amenaces que, des de Palma, rebé el Tribunal perquè no tragués les oposicions. El Tribunal —Cotarelo, Luelmo, Orozco, Morales Oliver i Félix Ros— va rebre cartes de denúncia; però el president, Armando Cotarelo Vallador, fou valent i li atorgaren el número u per unanimitat. Plena de satisfacció, escriu a la família per aquells dies:

«Sóc catedràtic... el meu triomf no ha estat cosa vulgar. Des de 1934 la Universitat de Barcelona no aconseguia el número u de Filologia... No es recorda un número u femení i menys «mallorquí» i en primeres oposicions!... Però el més meravellós és la rara unanimitat en el tribunal i en els opositors. *Ningú* no ha intervingut en el meu èxit. Ni Riber, ni el Consejo, ni D. Luis han fet més que assabentar-se a última hora que era el número u. El meu orgull està realment satisfet. Ho he aconseguit sola. Així m'ho ha dit en Ros: «su número 1 no se lo debe usted a nadie»... En mi ha triomfat la família Viñas, la Universitat de Barcelona, Mallorca... i el liberalisme.. Han dit de mi que sóc la Rosselló Porcel femenina que és el més que es pot

dir a un mallorquí. El President al banquet m'ha demanat per Gabriel Alomar, reconeixent-me'n com a alumna» (10).

És nomenada per a l'Institut d'Almeria per Ordre de tres de febrer de 1943 (B.O.E. del dia dotze del mateix mes). Pren possessió el dia u de març.

«Aquest nou episodi de la meua vida es titularà així, senzillament, Almeria. Barcelona representà la Universitat; Madrid, les oposicions i Almeria, la càtedra. La càtedra flamant i noveta, acabada d'estrenar i que m'escau bé. Almenys tinc mig embruixades les nines, desconcertats els nins, embambats els professors vells i un poc despistats els joves que no saben realment encara com m'han de prendre. A Almeria, un professor d'Institut és una personalitat. Camines pel carrer i tothom tomba el cap admirat...» (11).

Per què escull Almeria? Les places —Almeria, Terol, Lugo, Osca, Calataiud i Cartagena— realment tenien poc interès. Ella, a més de cercar un racó allunyat de Palma on poder treballar lliurement, ho fa pel clima i el mar. També el nombre d'alumnes de l'Institut d'Almeria és superior al de les altres vacants, la qual cosa repercutia econòmicament. Va venir amb la idea de canviar aviat de localitat i després, en concursos futurs de trasllats, tingué l'oportunitat d'optar a places més bones; però aquesta terra andalusa la va embruixar de tal manera que ni es va plantejar de canviar perquè «jo treball a Almeria com un missioner... vaig trobar-hi unes animetes nines desertes, seques com aquesta mateixa terra tràgica que em preocupa estèticament, gairebé místicament, terra pària, terra creu... i procur descobrir-hi els racons on l'aigua s'amaga i canta la seva eterna cançó verda... Avui es llegeix i s'escriu a Almeria. Els al·lots joves no s'empeguen de la seva sensibilitat i les nines llegeixen menys novel·la rosa. Com ho aconsegueix? La meua tasca no es limita a la càtedra, sóc amiga de tants com puc, confident de molts, bibliotecària de tots... i, jo, ja no sóc jo quan arrib a Almeria» (12).

Francisco Galera Noguera

NOTES

(*) Doctor en Filologia Hispànica. Autor del llibre *Vida y obra de Celia Viñas*.

(**) N.T. Els fragments de correspondència de Cèlia Viñas reproduïts en aquest article estan redactats originàriament en castellà.

(1) Carta inèdita de Cèlia Viñas a la seva família, Madrid, 27 de novembre de 1942.

(2) Carta inèdita de Cèlia Viñas a la seva família, Madrid, 30 de novembre de 1942.

(3) Postal de Cèlia Viñas a Josefa Aguiló, Madrid, 1 de desembre de 1942.

(4) Postal de Cèlia Viñas a Josefa Aguiló, Madrid, 2 de desembre de 1942.

(5) Postal de Cèlia Viñas a Josefa Aguiló, 12 de desembre de 1942.

(6) Carta inèdita de Cèlia Viñas a la seva família, Madrid, 12 de desembre de 1942.

L I T E R A T U R A

VIDA Y OBRA DE CELIA VIÑAS



Francisco Galera Noguera

(7) Postal de Cèlia Viñas a Josefa Aguiló, Madrid, 16 de desembre de 1942.

(8) Postal de Cèlia Viñas a Josefa Aguiló, Madrid, 13 de gener de 1943.

(9) Postal de Cèlia Viñas a Josefa Aguiló, Madrid, 19 de gener de 1943.

(10) Carta inèdita de Cèlia Viñas a la seva família, Madrid, 27 de gener de 1943.

(11) Carta inèdita de Cèlia Viñas a la seva família, Almeria, 18 de març de 1943.

(12) Carta inèdita de Cèlia Viñas a Marta Mata, Almeria, 21 de juny de 1945.

Bar Restaurant

CA S'AMITGER

ESPECIALITAT EN MENJARS MALLORQUINS

07315 LLUC (Mallorca)

Tel. 51 70 46

■ ARTURO MEDINA PADILLA

CÈLIA VIÑAS I ALMERIA



No és de lliure elecció el lloc on es neix, però sí que és un acte conscient de voluntat la terra que s'escull per viure-hi, per sembrar-hi i fins i tot per morir-hi. Això és el que, com un disciplinat torrent, amb la seva pròpia vida dedicada, amb la seva mateixa mort, hauria de dur a terme a Almeria Cèlia Viñas Olive-lla. Les ciutats es baremen per allò que en van fer els seus homes. I per aquestes obres es coneixen. Però també, i segurament amb més força, per allò que en van cantar els poetes. Penso en la Sòria de Machado, en la Granada de Federico, en la Santander de Gerardo, en la Córdoba de Góngora... En l'Almeria de Cèlia. Almeria dins Cèlia. Cèlia dins Almeria. Que tant fa... En aquella Almeria violenta i equilibrada, en aquella Almeria meridional i nostra li van granar a Cèlia els millors anys. I a Almeria, amb la presència de Cèlia, se li eixamplaren els horitzons i se li remogueren energies oblidades.

El vuit de març de mil nou-cents quaranta-tres, gairebé a punt de complir els vint-i-vuit anys, Cèlia arriba per primera vegada a Almeria. Complementava amb el viatge el seu triomf a les recents oposicions a càtedres de Llengua i Literatura Espanyoles d'Instituts Nacionals d'Ensenyament Mitjà. De les sis places a què podia optar — Terol, Lugo, Osca, Almeria, Calatayud i Cartagena — es va decidir per Almeria. Per explicar-ne la preferència, Cèlia al·legava motius econòmics, als quals afegia la benignitat del clima. Jo crec que hi va haver raons més profundes, com podien ser la mediterraneïtat, la llum i l'andalusisme de la ciutat, conformes amb la seva passió pel mar, la seva aversió a les ambigüitats i la seva atracció sempre confessada per Andalusia.

Però Almeria no fou al començament la ciutat presentida i desitjada. L'Almeria de la postguerra era una ciutat sense pols, obscurantista i reprimida. Era una «ciudad abúlica y tediosa» — són paraules de Cèlia —, de activi-



Cèlia Viñas i Arturo Medina de viatge de nuvis. 1953.

dad muerta... que media la moral con una vara de tendero y la especifica con un bando municipal». Una ciutat i una gent, amb les quals, lògicament, havia de discrepar, i a les quals oposa la veritat inqüestionable de la seva honradesa, del seu bon fer, de la seva tenacitat... I en el combat, el recolzament entusiasta dels alumnes i la fe en uns homes i una terra disposats, amb ella, a sotraguejar inèrcies i enderrocar muralles. I així, a l'any següent, Cèlia pot proclamar el seu almerienisme amb la rotunda seguretat del possessiu:

ALMERÍA

Sobre tu firme desnudez inmóvil,
campo de mi Almería, ese temblor
de mis árboles líricos, arpados,
florecidos de brisa y ruiseñor.
Sobre tu firme desnudez inmóvil,
campo de mi Almería.



De viatge de nuvis, a la Plaza del Castillo de Pamplona. 1953.

Por las secas gargantas de tus montes
mi sueño de agua remansado en trino
y, en ondeos de verdes esperanzas,
fuente serena, arroyo cantarino,
por las secas gargantas de tus montes
mi sueño de agua.

En el desierto de tu angustia mansa
mi palabra en simiente de ternuras,
mi corazón sobre tus cerros grises
invocando al Señor de las alturas.
En el desierto de tu angustia mansa
mi palabra en simiente de ternuras.

Mi corazón, Señor, desnudo y seco,
como Almería, solitario, muerto.

No és la ciutat abstracta o allunyada a qui invoca, sinó la immediata i real que observa, en la qual s'afanya i davant la qual medita. La ciutat que ha fet seva i en consonància amb el seu estat d'ànim desolat. Perquè aquells anys són anys de crisi, en els quals encara se sent desassistida, en soledat. «Com en una illa deserta». Superarà, tanmateix, esculls, incomprensions, silencis. El vell Institut, el del Claustre de Santo Domingo, en serà el punt d'arrencada i la seva aula, un vivíssim focus de nobles inquietuds que irradia a la ciutat i la fecunda. Les seves in comptables activitats ex-càtedra —representacions teatrals, emissions de ràdio, conferències, excursions, publicacions, etc.— mobilitzen no solament l'alumnat, sinó que aconsegueix que s'hi incorporin amics, autoritats,



C. Viñas i el seu marit Arturo Medina a Mallorca. Nadal 1953.

mitjans de comunicació, enlluernats per la renovació pedagògica i comportaments innovadors que duïen d'afegitó unes tals empreses. Cap a l'any quaranta-vuit, fermament assentada a Almeria, Cèlia li dedicarà dos dels seus poemes més estremidors. Ara, en l'assossec de la ciutat recuperada, se li aguditza el dolor pels estèrils tossals, alhora que li acreix l'amor pels camps erms oblidats.

ALMERÍA

Toda tu dulce serranía, madre,
sobre mis labios quietos, silenciosos,
no puedo no cantarte, tierra mía...
resbala tu hermosura perseguida
sobre mi lengua y no puedo cantarte...
Mi sangre sabe a ti, a la verdura
que te falta, te llora en la celeste
armonía. En mis manos tus llanuras
y en mi pecho tu cielo estremecido.
Ni puedo respirarte en mi silencio,
ni respirarte puedo en mi emoción...

Todo el cielo es un pájaro de luz
en rapiña ardorosa de montañas
y tú, tierra carroña, podredumbre
de una tiera frutal que el hombre ignora
en el camino del ayer remoto.
No puedo, no cantarte, tierra mía,
que en mi canto me sobra esta tragedia
y me falta pulmón para tu grito,
dolorosa Almería abandonada.

RÍO ALMANZORA

Se me muere esta tierra entre las manos
con vocación de luna deshojada,
cementerio de cumbres, tierra dura
donde sólo las rocas sueñan sangre
y los barrancos humedad de axila,



Almeria, juny 1984. Homenatge en el 30è aniversari de la mort de C. Viñas. A mà dreta del monument de C. Viñas: E. Viñas i Arturo Medina; a mà esquerra: G. Viñas i Cèlia Riba.

adelfares sobre esta inmensa tumba
de la tierra maldita que agoniza,
piedra que masca piedra y bebe piedra,
polvo que cubre polvo y polvo muerde...

Y hay en mi corazón tanta ternura,
que este doble latido de mis pulsos
si encontrara el camino de las fuentes
para esta sed de siglos fuera vaso,
fuera cascada sobre el polvo muerto.

No es pot donar un grau més alt de consumació en l'amor, més pregon i després lliurament. La renúncia a tot en arravatament de transsubstanciació, el despreniment, el sacrifici absolut i personal com a holocaust i redempció salvadora per a la terra benvolguda, amaren emocionadament, angustiadament la tesor dels versos. Almeria és la mare-terra, la que inflama fins a la desesperació i el plor. No és l'Almeria idealitzada i còmoda de la interpretació villaespiesiana, sinó l'Almeria que va polsar Huxley, dura, aspra, assedegada... L'Almeria del vent lleuant que enronqueix les goles i desencadena les passions. Però també en Cèlia, la ciutat blanca, de cristall, que contrasta amb la dels agònics paisatges catàrtics de les ramblas sense aigua i pujols en desempar. Heus aquí aquesta visió lluminosa de:

ALMERÍA

¡Almería, Almería!
sobre la blanca azotea
la brisa cuaja espumas de cristal
ventolina marinera,
sol y cal.

Sobre la blanca azotea,
randa fina,

la sombra de una palmera
y un volar de golondrinas.

¡Almería, Almería!
Sol y cal.
El verde de las chumberas
y el latido de la mar...

Almería, randa fina
y espumeo de cristal
en la brisa.

Sí, permanentment Almeria, persistentment Almeria, amorosament Almeria. Els poblets que puntegen el ferrocarril de Linares: Gádor, Alhama, Doña María, Ocaña... Antas, Mojácar, la Campana de la Vela, el Port, el Sant del Cerro de San Cristóbal, la Patrona Senyora de les ones... van merèixer l'atenció de la seva lírica. Però Almeria, igualment, com una interminable, submissa lletania, en la seva obra en prosa: en els articles periodístics, en les cartes inigualables, en la comèdia *Plaza de la Virgen del Mar*, en les tres novel·les on els ambients, els tarannàs, els carrers, els comerços... són els de l'Almeria dels quaranta. Per boca de Lorenzo, un dels personatges de la seva novel·la *Viento Levante* pondera les qualitats de l'almerienc:

«...en un bloque resulta muy difícil darse cuenta de ello, pero uno a uno, como en las peleas leales, son magníficos. He viajado mucho y, siempre, en todas las ciudades encontré gente de aquí. Se habla de ellos como se comentaba de todos los españoles en el renacimiento italiano».

Elogi encès que serà corroborat, refermat més que sobradament en el seu trajecte posterior. Fins a la mort, esdevinguda el juny del cinquanta-quatre, acabant ja la primavera. Amor amb amor es paga. La trobada de Cèlia i Almeria fou una imprevista cita d'amor. Cèlia estimà Almeria amb vehemència, i Almeria ha correspost a Cèlia amb un culte perpetu i retut a la seva memòria. L'Institut on va impartir darrerament classes ostenta orgullós el seu nom. A un carrer de la capital i a un Col·legi Públic de la província, els van imposar els seus patronímics. Fa tan sols uns quants dies, la Diputació Provincial de la meua terra m'ha notificat l'acord pres per l'Institut de Estudios Almerienses de crear una col·lecció de llibres infantils i juvenils que s'anomenarà *Celia Viñas*. Moltes joves almerienques, filles d'antics alumnes, s'anomenen Celia, perquè així ho van voler els seus pares en homenatge a la professora irrepetible. Avui, en la zona històrica d'Almeria, i en una placeta d'oms alts i de garballons, es pot contemplar el monument, en bronze i marbre, que ens parla dels seus versos i de la seva figura. I asseverem que més enllà del temps proper i perible, el seu record perviurà com a fèrtil llevat integrant del nostre patrimoni cultural més afermat.

Arturo Medina Padilla
Madrid, novembre de 1993

■ GABRIEL ESPINAR LÓPEZ

RECORD DE CÈLIA VIÑAS



Dins una amable closca de sol tebi Almeria amagava als anys quaranta la seva deserta quietud silenciosa i blanca. Mirall d'aquest món sense futur, el seu port buit de vaixells i mercaderies, amb un misteriós pontó ancorat a ponent, amb vells pesquers ensopits i racionats en les sortides. De tant en tant, el cabotatge inversemblant del «María R.» o l'arribada del «melillero», recordaven juntament amb els falutxos, i juntament amb els antics «Mendi» rebatejats en castellà, que aquell immens estany era port navegable.

Paral·lel al moll de ribera corria el parc, reglamentada expansió diumengina per als jocs infantils vigilats pels pares i les mainaderes. I als horabaixes apacibles, allà al capvespre, refugi d'enamorats sense nord ni avenir.

Almeria era aleshores una ciutat de jubilats, treta a sec i sense horitzons.

El curs 1942-1943, l'institut era un antic edifici conventual, més apropiat per a la meditació i el res, que per a allotjar-hi la gatzara infantil i adolescent. Allí em va matricular el meu pare al sisè de batxillerat. Era jo, aleshores, un nen maldestre, seriós i trist, un projecte d'ésser, sota mals averanys. El desastre acadèmic i les dificultats adolescents sacsejaven els meus quinze anys. Constituïa un rebuig de les més heterogènies experiències. Alumne domèstic de la meua àvia, vaig aprendre de llegir el *Rayas I*. Vaig fer els meus primers gargots en una escola rural. Vaig rompre a escriure i calcular amb el Beato Amalio en un col·legi dels Germans de La Salle, als quals vaig acabar la paciència. Als nou anys, la Guerra Civil congelà els meus pocs sabers. Durant tres anys no vaig tenir més formació que la lectura repetida del Quixot i d'una *Vida de Cristo*, alhora que fullejava les belles làmines de la *Historia de España* de Modesto Lafuente. Passada la guerra, vaig fer els dos primers anys del batxillerat en cursos intensius i per lliure. Els tres següents els vaig cursar amb



C. Viñas amb les seves alumnes de l'Institut d'Almeria.
Curs. 1946-47.

una estranya ensenyança col·legiada en la qual dos llicenciats firmaven les teves notes. Amb aquest incert bagatge cultural vaig entrar a l'Institut d'Almeria!

Déu meu, els professors! Quin món superior i allunyat de nosaltres, el d'aquesta respectabilíssima casta de la mesocràcia! El director era un savi malalt de mort, D. Florentino Castro Guisasola. El Cap d'Estudis, D. Francisco Sáiz, mestre estupend i rigorós, va tractar amb tenacitat però sense èxit que la meua ment passés de l'ensenyament romàntic i indecís de la meua pubertat, a les abstraccions cartesians. Només hi reeixiria, i en part, al curs següent. Déu li ho pagui.

A aquest ermot confús d'esperances i acceptacions, arribà la «señorita Celia» a començament de 1943. Quan la vam veure per primera vegada tafanejava les nostres

Biblioteques Municipals



PALMA Carrer d'en Colom i Jaume II

CORTPça. Cort, 1
c.p. 07 001**SON RAPINYA**Catalina March, s/n.
C.P. 07013**SON XIMELIS**Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011**RAFAL VELL**Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008**GENOVA**Barranco, 2
C.P. 07015**ESTABLIMENTS**Pça Immaculada, 3
C.P. 07010**SANT JORDI**Bauçà, 31
C.P. 07199**ARENAL**Pça. Gaspar Rul.lan
Garcies, 5
C.P. 07600**COLL D'EN REBASSA**Albuera, s/n.
C.P. 07007**BLANQUERNA**San Joaquín, 9
C.P. 07003**SON GOTLEU**Regal, 105
C.P. 07008**SA INDIOTERIA**Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009**POLIGON DE LLEVANT**Ciutat de Queretaro, 3
C.P. 07007**MOLINAR**Xadó, 7
C.P. 07008**SANTA CATALINA**Fàbrica, 34
C.P. 07013**L'OLIVAR**Mercat de l'Olivar,
parades 104b/105b
C.P. 07002

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS



Ajuntament de Palma

ARTELIER

instal·lacions gairebé casernàries, envoltada d'alguns professors que li ensenyaven, un poc paternalment, l'edifici. Amb prou feines ens hi fixàrem, i sa menudesa jove rossa i un poc planeta no ens va merèixer gaires comentaris. La sorpresa arribà amb la primera classe. Sense discursos ni declaracions d'intencions va obrir la llista i va començar a cridar-nos pels nostres cognoms precedits de «señor» i pels nostres noms a continuació precedits de «don». Contestàvem drets i ella ens mirava a la cara d'una forma franca, directa i somrient. Era el primer cop que algú em respectava d'una forma pública i solemne. No importava que ho fes amb tots. Em vaig rendir al seu encant convincent i a la nova situació. Allò fou un matí de sol després d'una nit de pluja. Cèlia havia tombat les barreres amb el senzill procediment de respectar-nos de debò. Recordo, fins i tot, que va explicar una cosa tan allunyada dels nostres interessos adolescents com la fragmentació de la Romània, i que aquella horabaixa ho vaig estudiar amb fervors de convers com si es tractés del Símbol de la Fe.

Però ella no havia vingut només per modificar els comportaments docents, ni per enderrocar muralles, ni per formar filòlegs, sinó per integrar-nos a la nostra llengua i a la nostra literatura com una forma d'existir més intensament. Ens estava ensenyant a viure des de la literatura i ho feia amb tot el seu ésser. Poc a poc vam anar, de la seva mà, formant els propis contextos personals a les lectures i vam incloure la classificació de formes, estils, ismes, a la nostra experiència vital fins llavors tan desolada.

Li ajudava a classe la seva veu, lleument rogallosa, amb les frases vocals levantines, el gest rotund de la breu mà femenina, i el domini dels tons, sempre apassionats, mai melindrosos ni fleumes. Així, la classe i la lectura en veu alta foren per a mi una delícia. Parlava evangèlicament com qui té autoritat. Així, quan encara a sisè curs, ella havia preguntat a classe si algú pensava estudiar Filosofia i Lletres, jo em vaig sentir un altre cop distint dels altres, però en aquesta ocasió joiosament distint, i empès a la meua veritable vocació, i juntament amb un altre, vaig ser una *rara avis* que va contestar afirmativament.

A la fi arribà setè curs. Jo em sentia capaç d'entrar en el concert dels bons alumnes. Bé ho sap Déu que D. Francisco Sáiz em va transformar en les temibles matemàtiques, i que D. Fernando Ochotrorena em va menar per insospitades tortuositats culturals. Però Cèlia Viñas tenia, com ella deia sense embuts de falsa humilitat, aquella força interior de què parlava Plató i que a molts altres i a mi ens va fer ser millors.

Classes de Cèlia en el record! Traçava amb trets fermes els elements fonamentals a la pissarra. Després, anava completant de manera que el tema enllacés amb els seus orígens, amb els seus contextos històrics, amb els seus darrers ressons en la literatura contemporània. Els herois de la Il·líada, dels Cants de Gesta, els personatges del teatre medieval, els romàntics, el Noventayocho, els modernistes, el Veintisiete, eren recordats continuament o anunciats en



C. Viñas amb el grup teatral dels alumnes de l'Institut.
Representació de *Dulcinea* (23-IV-1947).

una visió global d'antecedents i conseqüents de tal manera que, en acabar el programa, tot ens fos familiar.

Endevinàrem aviat la importància d'aquelles classes i la vam veure confirmada quan llicenciats d'altres carreres demanaven permís per a assistir a la seva aula. I es deia: «— Demà explicarà Garcilaso (o el Romanticisme, o l'obra de Lope)», com si es tractés d'un fet cabdal. I allò ens enlluernà.

Aviat ens vagà d'acompanyar-la fins al seu entranyable hostalatge de l'hotel «La Rosa», i Almeria veia astorada com l'estranya professora exercia també la seva docència vital al llarg del Paseo del Príncipe, la llarga cremallera que, segons ella, obria el cor de la ciutat. Així fou que poc a poc es va introduir a les nostres vides. En aquella ensenyança itinerant, ella ens aconsellava sobre les pel·lícules de projecció immediata, criticava l'última comèdia del Teatro Cervantes o ens portava a veure amb respecte una tragèdia interpretada en una barraca pels Hermanos Largo.

Els estius, els passava Cèlia en el seus paradisos perduts, en la seva altra cara de la lluna, per a la desesperació dels seus deixebles i especialment dels que ja eren universitaris, als quals ens mancava la seva veu. Però no la seva paraula. Bella paraula escrita amb una grafia difícil i amable que en xifrava l'obra literària més íntimament important: les seves cartes. Cartes glorioses des de la pau mallorquina dolça i familiar, records febrils de la minyonia, descripcions del món estimat del mar, la joia infantil dels

seus petits parents, la *joie de vivre* que ens contagiava a tots. Després, a la Universitat, als cambrulls de dispeses pudents, rebíem l'alegre suport de la seva companyia, i, de vegades, l'estripada confessió de les seves dificultats que de tot hi va haver en aquesta vinya del Senyor que fou l'Almeria d'aquell decenni. També la comunicació de les seves experiències interiors: «*Hoy he tenido una comunión tan delicada y fina como un pirope a lo divino*», m'escriví des d'Antas.

Llavors hi havia la consciència de molts d'haver format part de la seva vida com un nexa espiritual indestruïble. Vam ser matèria poètica de la seva obra literària. El món dels seus alumnes saltà idealitzat en una bona part de la seva bella deixa poètica, del seu teatre i de les seves novel·les. Hi apareixíem transfigurats, no com érem, sinó com hauríem de ser.

En tancar aquesta evocació, vull deixar constància que per sobre del seu magisteri, del seu irrepetible magisteri, Cèlia fou per a mi un necessari cor amic. La seva pròpia evolució religiosa cap al Déu personal, em va ajudar en el meu camí de fe. Almeria des d'aleshores l'ha vist amb els seus ulls, en la dolorosa i tràgica soledat, com la van mostrar els *indalianos* amb l'ajut generós de la jove catedràtica. Sempre vaig tenir la seva mà al costat en els dies difícils. I va arribar un moment que vaig poder expressar-li la meua filiació, contricte i confés, de sa «espiritual maternitat».

Gabriel Espinar López

■ JOSÉ FERNÁNDEZ REVUELTA

CÈLIA VIÑAS I EL MOVIMENT INDALIANO



Pels anys quaranta arribà a una Almeria petita, resseca i absent en ella mateixa, Cèlia Viñas Olivella que —número u de la seva oposició— havia elegit l'Institut d'Ensenyament Mitjà d'aquesta ciutat per començar la vida docent. «Era paradoxal, escrivia Luis Úbeda, que una catalana-balear o mallorquina-catalana, vingués a ensenyar no menys que la Gramàtica i la Literatura de Castella a gent andalusa».

Cap allà el 1935, Cèlia Viñas havia escrit sobre Andalusia: «*La tierra gime, tiene un chirrido falto de riego, / falto de verde, falto de pájaros, falto de viento*». Almeria era una part emblemàtica d'aquesta Andalusia mancada de tantes coses, i sembla com si Cèlia hagués volgut ser testimoni excepcional d'aquestes mancances.

Per aquella època, es reunien poetes, escriptors, pintors, escultors, bohemis i gent inquieta en tertúlies que tenien lloc en un cafè anomenat —justament— Granja Balear. Aviat va destacar entre ells la figura del pintor Jesús de Perceval que incorporà a aquestes tertúlies un grup de pintors joves, s'hi va afegir Cèlia Viñas immediatament que va prendre possessió de la Càtedra, i hi col·laborà activament fins al juny de 1954 en què es va esdevenir el seu traspàs.

Adoptaren com a símbol una figura rupestre en forma de cos estilitzat sota un arc que havia aparegut a la Cueva de los Letreros, a Vélez-Blanco (Almeria) i que repeteix el seu grafisme en alguns indrets prehistòrics del Llevant. A aquesta figura, l'anomenaren «Indalo», denominant-se *Indaliano* el moviment cultural acabat de crear al voltant del grup de pintors i altres persones amb inquietuds culturals capitanejats tots ells per Jesús de Perceval.

D'aquesta pintura rupestre, va escriure el poeta José García Nieto: «*Tú que llevas el arco del Señor en las manos / y saltas en la comba de la inmortalidad...*».



C. Viñas (amb una ombrel·la i flors) amb el grup d'alumnes que havien representat *La importancia de llamarse Ernesto* d'Oscar Wilde. Arturo Medina (el que seria el seu marit) amb bigoti.

El 17 de maig de 1947 va tenir lloc a Pechina —poble proper a Almeria— el I Congrés *Indaliano*, en el qual Cèlia Viñas va fer una actuació magistral exposant de forma molt personal la figura i l'obra dels pintors del grup i l'originalitat del moviment cultural acabat de crear.

El juny del dit any, es va celerar al Museo Nacional de Arte Moderno de Madrid, la Primera Exposició de Pintors *Indalianos*. Hi exposaren quadres: Perceval, Cantón



C. Viñas (en tercer pla i amb clenxa al mig) a l'Assemblea Cervantina. El Escorial, 1947.

Checa, Capulino, Luis Cañadas, Paco Alcaraz y Antonio López Díaz. En l'acte d'obertura feren ús de la paraula Eugeni D'Ors i José García Nieto i en va fer la presentació Cèlia Viñas, que captivà els assistents amb la seva paraula poètica carregada de belles metàfores.

D'Ors va escriure el juliol de 1947 en el diari *Arriba* de Madrid una glossa que, entre altres coses, deia: «*La voz sabe a pan, a polvo de carretera, a higo sediento, a uva de piel gorda, caliente de resoles. ¿Y la palabra? Eruptiva y donosa, restallante como un látigo y espiraleante como una caracola, la palabra de Celia salta entre borbotones sin tránsito, como el desangrarse de una herida*».

Francisco Galera en el seu llibre *Vida y obra de Celia Viñas*, cita el paràgraf següent d'una carta de Remedios Casamar a Trina S. Mercader: «Amb un vestit blanc i les trenes agafades a la nuca amb agulles, presentant el primer grup d'*Indalios* que venia a fer una Exposició seriosa a Madrid, al Museo de Arte Moderno ni més ni menys, en presència de Daniel Vázquez Díaz, José María Alfaro, Gerardo Diego, Eugeni D'Ors... I començà a parlar. Ah! la gent es va estremir. I es va quedar pensant en la corda rompuda d'aquell violí, perquè les notes de la seva veu van obrir-se camí entre tremolors d'orelles i arribaren fins al sostre i s'estavellaren sobre els caps de tots, com el tro que anuncia una petita tempesta a l'estiu. Però calia fer atenció. Jo em vaig trobar que havia sortit del meu estremiment primer i que escoltava bocabadada a una Cèlia que movia els braços, que gesticulava amb les

seves mans petites com colomes colrades pel mar del sud i que parlava d'una ciutat que, des d'aquell moment vaig tenir ganes de conèixer. Jo no sé quins prodigis feia amb la paraula. La gent estava admirada, ningú no es remenava. Se la sentia parlar perquè sí, perquè la paraula en ella tenia soroll, misteri...».

El Moviment *Indaliano* va tenir una gran importància i impacte en la plàstica espanyola de l'època i Cèlia Viñas, des del començament, es va convertir en presentadora, impulsora, musa, exegeta i portaveu del grup. El seu alumne preferit, Gabriel Espinar, el juliol de 1978 contestava a una enquesta: «Abans d'arribar Cèlia, ja pintava mestrívolament Jesús de Perceval i hi havia altres robinsons culturals. Però Cèlia va encendre l'entusiasme Indaliano més que amb la definició, amb l'aplaudiment oral i con mòs; va obrir les portes d'un estil universitari que ella exercia amb rigor i joia. I el seu esforç encoratjador va anar prenent fins que Almeria aparegué —aleshores— culturalment con un fet diferenciador. Això no s'ha repetit».

Cèlia va escriure un preciós i original article titulat *Almería y los Indalios* del qual reproduïxo aquest paràgraf: «*En esta Almería entrañable y cierta de largo viento de vidrio, delicada geometría de azotea entregada, blanca, cuajarón azucarado -la abeja dentro también- de uva, amarilla sed de callejones sin sombra —luz y luz plana, difícil—, en esta Almería de prehistoria, lunar y lunática, con vocación de ruina geológica y subconsciente de venas argentíferas, un*

garabato, «un mono», un muñeco -compás simple de piernas y audacia de brazos oferentes-, levantan desde su raíz arcaica y su declinación infantil, dadaísta, un arco estilizado de flores prehelénicas, y este muñeco es lo más bufo y lo más serio de Almería, hoy junio de 1947». Després hi afegia: «Un ser o no ser Indaliano en Almería hoy es un hacer o no hacer algo, por lo menos de cara al público».

En el llibre publicat per José Andrés Díaz el 1983, titulat *El Indal*, que fa història del Moviment Indaliano, hi ha al·lusions constants al protagonisme de Cèlia Viñas dins el grup:

A la pàgina 21, s'hi publica una fotografia amb el peu següent: «Reunión de la Tertulia al Casino Cultural preparatoria de la *Indaliana* de Madrid al Museo Nacional de Arte Moderno. Explica a les Autoritats els seus objectius la contertúlia Cèlia Viñas. Hi presideix Jacinto Alcántara».

A la pàgina 31 es reproduceix una altra fotografia amb el peu següent: «Cèlia, a la primera Exposició *Indaliana* del Museo de Arte de Madrid, al costat d'Eugeni D'Ors. A l'altre extrem, Jesús de Perceval».

A la pàgina 129 reproduceix l'article titulat *Almería y los Indalianos* al qual m'he referit abans.

Amb motiu del XL Aniversari de la Fundació del Moviment *Indaliano*, el 1985, es publicà un llibre de F. Aguado Sánchez reproduint trenta articles d'escriptors espanyols al voltant del dit grup cultural, en molts dels quals es fa referència a la participació activa de Cèlia Viñas. Hi figuren articles de José María de Cossío, Gerardo Diego, Eugeni D'Ors, Carmen Conde, José Andrés Díaz, José Asenjo Sedano i Manuel del Àguila, entre altres. Referint-se a la segona Exposició de Pintors *Indalianos* a Madrid, escriu D'Ors en un dels articles reproduïts: «Se comparecen los autores con sus obras, viva el rumbo. Si Jesús de Perceval los capitanea a bodas me convidais y si Celia, mallorquina de claro mirar y tez atezada, almeriense honoraria también, nos explica de nuevo -sin demasiado dinamismo esta vez- la estética del grupo, miel sobre hojuelas».

Han passat els anys i el Moviment Indaliano ha fructificat en pintors, poetes i escriptors, mantenint una presència activa en les inquietuds culturals d'aquesta província. El record de Cèlia Viñas continua present en tots els qui fórem els seus alumnes i els seus amics, i, a través de nosaltres, en les joves generacions almerienques.

El dijous 22 de març de 1984, el diari *La Voz de Almería* va dedicar unes pàgines extraordinàries com a homenatge a Cèlia Viñas en el trentè aniversari de la seva mort. Perceval, l'impulsor del Moviment Indaliano, va escriure un bonic article titulat *Celia vegetal*, que, entre altres coses, deia: «Els tradicionals fariseus provincians, petulants, no veien bé l'obertura de Cèlia. La cultura oficial vuicentista i nefasta, considerà la necessitat de controlar Cèlia i el Moviment *Indaliano*». I, a més, escrivia: «Tel·lúrica i zelàsica Eugeni D'Ors considera Cèlia Viñas Olivella, sense adonar-se llavors que pel seu cos, nom i cognoms era un ésser vegetal, una llavor que havia arrelat a la nostra terra».

Cèlia va venir a Almería a sembrar-se i sempre es va sentir unida a la terra; la veu era de terra, la pell de terra, i fang les llàgrimes damunt el nostre sòl:

«Donde el hombre se tiende sobre el polvo / y riega su mirada en las raíces / del árbol del mañana, ¡ay! agónia / del corazón de barro sobre barro».

En aquesta terra va morir un 21 de juny de 1954, alhora que moria la primavera i la nostra terra seca, però fecunda amb la seva paraula, la bressà per sempre.

Finalitzaré amb unes paraules de Francisco García Lara en l'obra de Galera Noguera abans esmentada: «La veneració amb la qual encara es recorda Cèlia Viñas a Almería és probablement el que primer reclama l'atenció de qui parla amb algun dels molts deixebles, amics o coneguts que deixà. Molt devia ser el poder d'atracció i molta la generositat per aconseguir una estimació tan unànime».

José Fernández Revuelta



Carrer d'en Rubí, 5
Tel. (971) 71 38 21
07002 Palma (Mallorca)

Subscribiu-vos a la Revista LLUC

■ AURORA DÍAZ-PLAJA



CÈLIA I ELS INFANTS

Agraeixo de nou a la revista LLUC per aixoplugar-me i precisament per un motiu tan entranyable per a mi com parlar de la meva sempre recordada amiga, Cèlia Viñas.

I començo el meu treball amb una proposta seriosa: la creació d'un Premi de Poesia per a infants «Cèlia Viñas». Moltes raons tinc per a proposar-ho: en primer lloc, Cèlia Viñas junt amb M.^a Lluïssa Geafell van esser guardonades amb els primers *Premios Nacionales de Literatura Infantil* del Ministeri de Cultura l'any 1951.

A més, la Cèlia Viñas és l'autora del primer llibre antològic de poesies per a infants, *Canción tonta del Sur* i finalment en aquest món actual en què proliferen potser *too-much* els premis literaris en prosa, contes infantils i novel·les juvenils tant als països catalans com a les altres comunitats espanyoles, estam mancats de premis per poesia.

Essent la nostra poetessa literàriament bilingüe, proposo que el premi sigui obert a totes dues llengües, podent presentar-s'hi treballs en català i castellà.

Quan va morir Cèlia Viñas, en el llibre antològic que es va publicar a Palma, *In Memoriam*, vaig escriure-li una carta. Ara, li ofereixo la proposta de la creació d'un premi amb el seu nom gloriós i sé que des del cel se sentirà joiosa. Crec que és la millor ofrena que podem fer-li quan s'escaigui el XL aniversari de la seva mort, com estic segura que va gaudir veient el llibre que en fer el vintè, van publicar a Almeria amb els seus poemes il·lustrats per infants de la seva estimada ciutat andalusa.

I no vull acabar-lo sense afegir-hi unes paraules inèdites de la Cèlia. Fou la dedicatòria amical que em va fer fa més de mig segle en l'exemplar que em va regalar del seu llibre *Trigo del corazón*. És la més emotiva de les dedicatòries que he rebut mai. Sobretot, la troballa que expressa l'«afinitat electiva» en un joc de paraules exquisit: «*L'Aurora auroriana* i *L'Aurora celística*».

*Per l'Aurora auroriana,
i l'Aurora celística,
i aquella Aurora
i aquesta,
i sempre,
en recordança i enyorament
de les blaves hores de
Portals Nous*



C. Viñas de vacances a Mallorca amb les amigues Aguiló. Cèlia porta trenes. Aurora Díaz-Plaja porta davant un barret clar. En J. M. Llompart treu el cap al darrere, davant hi té n'Encarna Viñas.

*quan aconseguim
ésser
una i altra volta
«nosaltres».*

Molt cordialment. Cèlia Viñas Olivella (la Cèlia).
Almeria, 12 novembre 1946

Permeteu-me, com a colofó d'aquest càlid homenatge meu a l'amiga i amada Cèlia que hi afegeixi el més entranyable dels poemes que va escriure: el que va dedicar a la meva primera filla i que precisament he retrobat en el llibret del meu germà Guillem, *Cèlia Viñas y su poesía*, separata de l'*Antologia Lírica* que va publicar Rialp el 1976.

En Guillem el reproduïx comentant: «L'emoció amb què saludava el miracle de l'aparició d'una criatura nova, com és el cas del naixement d'Isabel Ulsamer Díaz Plaja».

*«Que os ha nacido una nena
y que se llama Isabel,
que tiene la piel de miel
y que es graciosa y morena.
¡Qué milagrosa azucena!
¡Qué dorado playerío!
¡Qué bendición de rocío!
¡Qué sosegada hermosura
y qué pequeña la altura
y qué celeste el nivel!».*

EVOCACIONS

■ MONSERRAT
OLIVELLA
I VIDAL



I

Han passat molts anys, però el record de la Cèlia ha quedat sempre ben viu en mi. És una mort que mai no he pogut assumir, és com si fes molt poc que la tingués a prop, com si sentís la seva veu —dolça, una mica opaca— parlant, comentant amb entusiasme una classe, un llibre, una conferència... tant se val! La vitalitat i la passió que sentia per tot el que feia era contagiosa, a prop d'ella res no et podia ser indiferent.

La Cèlia va venir a casa meva a Barcelona (a casa la seva cosina), per fer la seva carrera universitària. Era abans de la guerra. Jo estudiava música, el piano. De seguida ens vàrem compenetrar i, cosa curiosa, ella que venia de fora, em va descobrir tot un món intel·lectual que hi havia a Barcelona en aquells anys esplèndids, en el qual es va integrar completament i amb gran interès. Barcelona tenia en aquells temps un nivell de cultura molt alt, obert a Europa. I ella em va arrossegat en aquest món de la manera més entusiàtica. Juntes anàvem a conferències, exposicions, concerts, teatre; juntes també vàrem fer cursos a l'Institut Français, i anàvem a quasi totes les conferències de l'Institut Italià, etc. La Cèlia em va iniciar en el món meravellós de la literatura, descobrint-me autors estrangers, deixant-me llibres o aconsellant-me que els comprés; després, els comentàvem juntes, els discutíem i, ara me n'adono, de la manera més planera i simple, sense fer retòrica, em donava el que ara em diem *Master classes* (= classes magistrals?). La Cèlia em va obrir a tot un món, no tan sols de literatura, sinó també d'art, d'història, d'humanisme que, junt amb el meu de la música, que ella compartia amb un coneixement extraordinari, era tot un paradís meravellós. Cada dia teníem coses per fer, per anar, projectes engrescadors, en fi, era un mar d'il·lusions!

Parlàvem dels espectacles que vèiem. Ens van fer gran impacte les actuacions dels Ballets Russos dirigits per Diaghilev, quina meravella! «Petruixka» d'Stravinski, «Les danses del Príncep Igor» de Borodin, «Scherezade» de Rimski-Korsakov, etc. Tot això amb uns decorats i vestits dels millors artistes (Picasso, Chagall, etc.). Quina Barcelona la d'aquells anys!



Port de Sóller, 1935. Monserrat Olivella (cosina) i les germanes Viñas: Gabriela, Encarna i Cèlia.

Recordo com si fos ara moltes tardes de diumenge que ens trobàvem, a casa, una colla d'amics i la Cèlia amb la seva gràcia espontània ens feia imitacions de la gran rapsoda Berta Singermann, que havia fet uns recitals a Barcelona, i també de la Margarida Xirgu. Recordo d'una manera molt especial unes escenes de «Dofia Rosita la soltera» que eren una creació. En aquestes trobades, hi venia en Bartomeu Rosselló-Pòrcel, que amb el seu aire tímid i infantil ens llegia els seus poemes. Més tard, ja després de la guerra, hi va venir en Bernat Vidal i Tomàs, que recitava poemes de mossèn Riber. Eren uns capvespres entranyables i inesborrables.

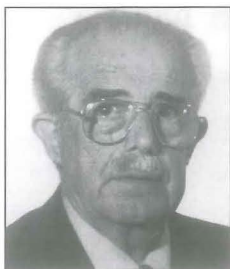
La Cèlia va ser per a mi una mestra i una germana, la germana que jo no havia tingut i que la mort em va prendre de la manera més cruel i absurda, i que mai, mai no he pogut acceptar i menys oblidar.

II

CÈLIA VIÑAS A LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

Intentar reviu records entorn d'una persona que vaig conèixer i tractar pels anys 1934-36 en els nostres temps universitaris i a la qual no tornaria a veure passada la guerra civil, és un esforç mental perillós si bé, a

■ JOSEP LLUÍS SAGARRA



la vegada, llaminer. Em veig com una mena d'il·lusionista, amb el barret de copa a les mans intentant fer-ne sortir quelcom per art d'encantament.

I el «quelcom» en aquest cas és l'esbós d'una noia mallorquina eixerida i simpàtica, enjogassada i treballadora, d'una vivacitat ben poc corrent, el nom de la qual encapçala aquest escrit: Cèlia Viñas Olivella.

Les noies que amb Cèlia seguien la carrera de Filosofia i Lletres (com llavors se'n deia) a la nostra Universitat, era un grup nombrós que ha tingut una projecció important en el món intel·lectual barceloní. La tradició d'aquella Facultat era de reunir gent estudiosa i si faig esment del grup de noies és per contrast amb les altres facultats, on s'hi podien comptar amb els dits d'una mà, com en la meua de Dret.

Els alumnes de les dues facultats compartíem un mateix cos de l'únic edifici universitari i, per tant, ens relacionàvem circumstancialment en el pati comú. Però, en el meu cas, vaig seguir de forma complementària assignatures de Filosofia i Lletres; factor que em donà bona convivència amb professors i alumnes d'aquesta.

Per això, recordo perfectament Cèlia Viñas, la «mallorquina» com la designàvem. I la recordo per la seva vitalitat i tracte afectuós, a més de l'afició a imitar la gent com, per exemple, a la recitadora argentina Berta Singerman que tingué diverses actuacions a la nostra ciutat.

Anys a venir, vaig tenir relació professional molt intensa amb un advocat fill d'Almeria, establert a Madrid, que en saber la nostra antiga relació amb Cèlia, ens feu arribar el llibre d'homenatge dels seus antics alumnes en l'aniversari de la mot; llibre redactat per Diego A. Casanova, que el meu company de professió ens feu arribar amb aquesta dedicatòria:

«Como prueba de cómo comprenden y quieren mis paisanos a los vuestros, he pedido a uno de los míos que os dedique su ofrenda a la grata memoria que en mi tierra dejó una excepcional catalana».

Amb tot això, no explico res que sigui digne de ser afegit al record de Cèlia. En canvi, la meua dona, Isabel Trias, mobilitzà les companyes de Facultat, Marta Llobet i Carme Albagés, per parlar de Cèlia. Concretament, l'última feu aportació de la dedicatòria que reproduceixo a continuació:

«A Na Carme Albagés que a Barcelona m'ofertí una pagina del seu àlbum.



C. Viñas amb els seus companys universitaris.
Port de la Selva. Maig 1935.

*El dia ple de lluites sense llores ni sang,
de terres soleiades sentint la melangia,
tot trist o tot joliu
mes tot monotonía,
enyorant pols i fang,
ficant dintre del cor el plor de cada dia.
Com no agrair el descans
a aquella que et somriu
i que et posa a les mans
una pàgina en blanc?».*

Cèlia Viñas Olivella, 22-III-1936

I també d'unes fotografies d'excursions col·lectives dels companys de Facultat dels anys anteriors a la Guerra Civil; fotos en les quals apareix Cèlia i que resulten ben expressives del tarannà extrovertit i alegre de la «mallorquina».

Han passat massa anys per poder afegir anecdotari a la convivència universitària d'aquells anys d'admirable experiència de la nostra Universitat Autònoma, que ens ha deixat record molt valuós als que la visquérem i ens sentírem presos per l'esperit renovador d'un equip de catedràtics que hi posaren molt d'entusiasme.

En una de les fotos apareix el dr. Joaquim Balcells que fou secretari del Patronat que presidia Pompeu Fabra. No és pas un cas esporàdic de convivència catedràtic-alumnes en sortides turístic-informatives o de simple esbarjo. Una altra foto queda centrada pel dr. Alberto del Castillo, catedràtic d'Història Antiga.

Molts dels amics retratats ja no són d'aquest món i dels que quedem, ja comencem a estar tronats.

Totes aquestes vivències corresponen al període de formació de Cèlia Viñas a la Universitat de Barcelona. Ella hi destacà per les seves característiques temperamentals. Ni un dels seus companys de Facultat l'ha oblidada i sols cal esmentar el seu nom per fer reviure el dibuix que he esbossat en començar: la mallorquina eixerida i simpàtica, estudiosa, enjogassada i poetessa...



C. Viñas camí de la Universitat. Barcelona, 1935.

■ BERNAT VIDAL I TOMÀS



III

Allà als estudis de Barcelona, desertava, moltes vegades, del pati, amb llaurers àtics, de la Facultat de Ciències i me n'anava al de Filosofia, on tres xipresos escanyolits s'inclinaven sobre un quart germà esmús per les tisores de plata de qualche jardineret boig.

Pels claustres, freds de la postguerra, discutia Cèlia Viñas, amb la veu d'oli nou; jo, tímidament com un aneguet lleig, intrús, m'acostava al seu grup; escoltava molt i parlava poc, i feta la ràpida descoberta, de tornada a la meua Facultat, mentre el Dr. Isamat ens anestesiava amb les lliçons de química, me n'evadia, espolsant l'ensopiment, amb la lectura, d'amagat, dels versos que na Cèlia havia ficat en el meu sarró, entre un llibre de Botànica i una guia d'Anàlisi.

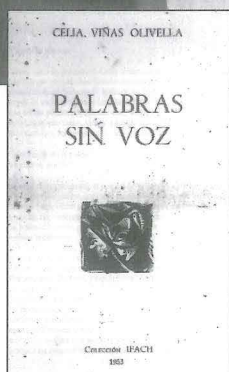
Si anava a un concert, hi era na Cèlia; a les sales d'exposició, hi era na Cèlia; remenant llibres de vell, a les conferències de l'Ateneu, al galliner del Liceu, hi era na Cèlia, sempre na Cèlia...; i jo hi queia, per casualitat, però na Cèlia hi era perquè frisant d'inquietud espiritual, havia de ser en tot i per tot, i després d'assistir, puntualment, a les classes, i treballar en el seminari i la cambra d'estudi, no hi havia exposició que na Cèlia no vegés, ni conferència sense na Cèlia d'oient, ni música que no acarones na Cèlia...

Prodigiosa Cèlia! Un dia se'ns ens va anar a Madrid, encara humides les signatures de les darreres paperetes d'examen, i retornà cofada amb un birret de catedràtic, airós com un capellet de *catite*. En un tancar i obrir d'ulls, oposità amb felicitat extrema, i encara va tenir temps per a enamorar-se i renunciar a l'amor, i això fou una esplèndida injecció de poesia viva que encara li escalfa la sang.

Poques coses sabia de na Cèlia, des que se'n va anar a donar lliçons de Literatura als al·lots de l'Institut d'Almeria; sabia, sí -això per descomptat- que havia armat un bellíssim trull literari, que els seus deixebles anaven bollats de poesia i bones lletres, i que tot Almeria parlava de les classes, de les excursions i de les comèdies de na Cèlia. Vaig estar a punt de matricular-me de quart any per a sentir, prop d'un finestrall damunt la mar, les apassionades explicacions de na Cèlia.

(*) Fragment d'una crítica literària del llibre de poemes de Cèlia Viñas *Trigo del corazón*, publicat al diari *La Almodaina* l'any 1946.

C. Viñas el dia de les seves noces, amb J. M. Llopart, Encarna, Jaume Llobet (germà de la seva cosina), Roser (la seva fillola), Gabriela i Oriol Riba (8 de setembre de 1953.



■ ROSA ROIG*

IV

Mon bon amic i company,

Pels companys Enseniat i Carmen Cascante, he conegut l'èxit rotund de na Cèlia a les oposicions a càtedres de Literatura d'Instituts. Vaig pensar a escriure'ls immediatament per expressar-los la meua alegria sincera: però el meu estat de salut va endarrerir el moment de felicitar els pares i la filla que tan brillantment comença la història professional. Avui acabo de llegir el seu nomenament per a Almeria i he sentit una emoció intensa en veure el seu nom presidint una llista en la qual figuren els dels seus companys de lluita.

Aquella parvuleta, aquella nina extraordinària que als onze anys *devorava* els clàssics castellans de la biblioteca del Museu Pedagògic de Palma ("Oh manes de Maria Pont"); que sorprenia el seu professor de Literatura, D. Gabriel Alomar, avançant-se-li en els conceptes i les dades, «acabant» amb una frase exacta els paràgrafs del Mestre; que coneixia el Llatí com un humanista; que obtenia la Llicenciatura amb nota excel·lent, i causava l'emoció dels professors i condeixebles, com a cas únic... aquella alumna de batxillerat que va clavar una pallissa al meu nebot, en justa reacció defensiva... és ja CATEDRÀTICA, després d'un triomf sense reserves.

Enhorabona, enhorabona, amics estimats. M'uneixo de tot cor al seu íntim goig i encara que lluny de vostès,

sàpiguen que celebro amb el més viu dels sentiments, la gesta de la «petita Cèlia».

* * *

No m'oblido de la seva generosa aportació a la meua causa i en aquesta hora de congratulacions vull fer-li alhora el present de la meua gratitud.

Si en desplaçar-se (hi anirà sola?) cap a la seva destinació pogués acostar-se a Castelló, em faria molta alegria fer-li una abraçada.

(*) Rosa Roig, l'extraordinària professora d'Història que tan bon record deixà als seus deixebles, havia estat companya de Gabriel Viñas a la Normal de Palma. Li va enviar aquesta carta des de Castelló de la Plana, on estava destinada, el 18 de març de 1943.

■ AINA MOLL



V

CÈLIA

Cèlia, potser? Endevinada només.

Cèlia venia com un vent de mar. Gairebé hi era, però ja no hi era. O un llibre amb el nom de Cèlia arribava.

Així comença Maria Aurèlia Campmany la semblança que encapçala el llibre *Cèlia Viñas. In memoriam*, amb què els teus amics i admiradors intentam conhortar-nos en el dol del teu traspàs, inesperadament prematur, ofrenant-te aquest testimoni col·lectiu de la nostra devoció i de la nostra enyorança (una edició de 100 exemplars numerats, dels



C. Viñas a Mallorca (devers el 1950). Agenollats: Forteza Méndez i Aina Moll. Drets: Francisc Moll, Rosa (dona de V. Sanchis Guarner), Encarna Viñas, J. M. Llompart, C. Viñas, J. M. Palau i Camps. A dalt, desconegut.

quals tenc a les mans el número 3, amb el nom del destinatari, Francesc de B. Moll, consignat a mà, amb una lletra menuda que conec bé: la de Manuel Sanchis Guarner).

Tenia raó, na Maria Aurèlia. I crec que els 78 signants de la dedicatòria col·lectiva sentirem ben intepretats, en aquestes paraules, els nostres sentiments d'espera il·lusonada davant l'anunci de l'arribada de «na Cèlia», de fruïció de la seva companyia, de «gust de poc» quan se n'anava després d'una breu estada que passava com un buf. Durant la preparació del llibret (gestat a ca nostra i imprès a Gràfiques Miramar), aquell estiu de 1954, els amics que seguïem més de prop la recollida de poemes dedicats a la seva memòria —en Sanchis, en Josep M. Llompart, en Jaume Vidal, en Llorenç Moyà, en Bernat Vidal i Tomàs, en Josep M. Palau, jo mateixa...— no ens acostumàvem a la idea de la seva desaparició. Ens semblava que qualsevol dia, «com un vent de mar», na Cèlia vindria a veure «com anava la collita», igual que quan preparàvem l'antologia de *Poetes Insulars de la Postguerra* (1951) o recollíem els materials per a la frustrada revista «Raixa» (1953).

No record quan la vaig conèixer. Segurament, a una lectura poètica, a cals germans Massot o a cal poeta Guillel Colom, o en una visita de Josep M. Llompart i Jaume Vidal, en el temps del meu batxillerat, en què m'introduïa sense fer soroll a les seves converses. No puc presumir d'haver-hi tingut una amistat personal, amb xerrades de moltes hores i una intensa correspondència epistolar, com la que descriu Aurora Díaz-Plaja: tenia quinze anys més que jo, i ens vèiem només en temps de vacances. La record en algunes eixides dels «Amics de les Lletres», captivant tots els expedicionaris amb la seva conversa brillant i la seva alegria. I més encara en algunes

excursions a peu per la Serra (una, de Lluc a Sóller), amb el Pep Llompart i n'Encarna, algunes de les germanes Morey i Aguiló (grans amigues meves, i que no faltaven mai als actes «de la Ceba») i un parell de Molls; procuràvem organitzar-les «quan hi fos na Cèlia», i jo sabia que amb la seva presència teníem garantida una conversa interessant i «nova» —sobre poesia castellana, que els mallorquins de «la generació dels 50» coneixien bé, però que jo havia descobert tardanament; sobre el paisatge i la gent d'Almeria —una gent que l'adorava, i que ella estimava profundament; sobre mil coses que la seva sensibilitat descobria en un detall del paisatge que recorrem o en l'evocació d'un poema...—. I sabíem que cantaríem, i fins i tot ballaríem en ple camp, encomanats de la seva alegria.

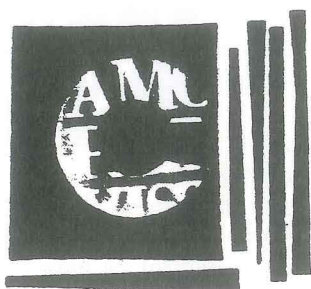
Perquè jo de na Cèlia només en vaig conèixer l'alegria. Maria Aurèlia diu, en la seva semblança: *Cèlia era alegre, i el seu somriure era elege, i la seva boca seriosa, trista. Tristes de Cèlia des del fons de la seva immensa alegria*. En el seu llibre *Del Foc i de la Cendra* aquesta tristesa és molt més perceptible a la primera part —*De la cendra que una vegada va esser foc* (1935-1939)— que a la segona —*Del foc, foquet, que serà cendra* (1950-53)—. El temps en què la vaig tractar era un temps de plenitud: de l'eufòria de la vocació d'ensenyament exercida en un clima favorable; de l'enamorament, dels projectes de futur...

Cèlia volgué que mon pare fos testimoni del seu casament (juntament amb Carles Riba) i que el meu germà Víctor li dugués el ram de novia, amb un nebot de les germanes Aguiló (i una prova de la seva capacitat de seducció és que en Víctor, que tenia tretze anys i odiava les cerimònies, va fer de molt bon grat aquest paper). Després, no la vam veure més. La notícia de la seva mort ens trasbalsà profundament, i Maria Aurèlia Campmany expressà aquest trasbals, i el desempar en què quedàrem, amb aquestes paraules finals de la seva semblança:

Com diria jo «Cèlia!», si no sabés que ets en mi, una mica, per sempre; si no sabés que m'he mort jo, que ens hem mort tots nosaltres, una mica, en la teva impossible mort, Cèlia.

Ara Maria Aurèlia, i més de la meitat dels altres signants d'aquell homenatge col·lectiu, són morts també. Però per als que quedam, Cèlia «és en nosaltres per sempre»: resta eternament jove, amb els seus «ulls bonics, de color d'ulls bonics, de color d'ulls intel·ligents i bons», la seva «clenxa enmig i el front molt ample» i «la seva veu de joia».

Sé que les meves pobres paraules no serveixen perquè els qui no han tingut la sort de conèixer-la se'n facin una idea: el vent de mar no s'explica, s'ha de sentir a la cara, per rebre'n la benèfica influència. Voldria que els joves d'ara —especialment, els estudiants de batxillerat, que ella estimava tant— llegissin els seus versos i els estimassin. Voldria que el foc, foquet de na Cèlia no fos cendra mai.



COL·LEGI OFICIAL
DE DOCTORS I LLICENCIATS
EN FILOSOFIA I LLETRES
I EN CIÈNCIES DE BALEARS

**PLA DE FORMACIÓ DEL PROFESSORAT
DEL COL·LEGI DE DOCTORS I LLICENCIATS DE BALEARS
ANY 1994**

OBJECTIUS

L'eix principal del Pla el formen un seguit de cursos centrats, en primer lloc, en el marc legal i les directrius generals del nou sistema educatiu (ESO i Batxillerat) i, en segon lloc, cursos dedicats a l'adequació de matèries específiques en el nou sistema.

PROGRAMA

SETEMBRE

DE PRIMÀRIA A SECUNDÀRIA.
ANGLÈS.
TRACTAMENT DE LA DIVERSITAT.

Objectius: Elements per a una nova programació didàctica a Secundària basada en l'aprenentatge previ a Primària o en l'E.G.B., especialment relacionat amb els centres de Primària adscrits a cada centre de Secundària; tractament de la diversitat com a plantejament bàsic de la intervenció docent.

Valoració en crèdits: 1'5 crèdits.

LLENGUA I CULTURA FRANCESA
EN EL NOU SISTEMA EDUCATIU.

Objectius: Aproximació a l'ensenyament-aprenentatge de la llengua francesa (i la cultura) en l'Educació Secundària Obligatoria i post-obligatòria.

Valoració en crèdits: 1'5 crèdits.

OCTUBRE

LES MATEMÀTIQUES EN EL
SEGON CICLE DE L'ESO (14-16 ANYS):
UNA APROXIMACIÓ A LA SEVA DIDÀCTICA.

Objectius: Oferir una visió general dels nous programes de Matemàtiques en l'ESO; dotar el professorat d'un mínim de recursos per poder impartir la matèria amb confiança.

Valoració en crèdits: 1'5 crèdits.

NOVEMBRE

LA LLENGUA CATALANA EN
L'ENSENYAMENT SECUNDARI OBLIGATORI.
PROPOSTES DE TREBALL.

Objectius: Propostes de treball sobre l'expressió escrita i la literatura en l'ESO.

Valoració en crèdits: 1'5 crèdits.

DESEMBRE

EDUCACIÓ SENSORIAL I CONSUM.

Objectius: Donar a conèixer les possibilitats didàctiques de l'educació sensorial, del consum i de la publicitat en el camp de la nutrició i la salut en el marc de l'ESO.

Valoració en crèdits: 1'5 crèdits.

■ SEBASTIÀ MESQUIDA

L'ESGLÉSIA
NOSTRAFITES PER A
L'EVANGELITZACIÓ

El terme evangelització sembla polaritzar, en el moment present, el cos principal del projecte social de l'Església. Se parla fins i tot d'evangelitzar —o de tornar evangelitzar— Europa, i no falten actuacions particulars que volen ser resposta adient a aquest programa. Tothom percep la gravetat que se desprèn d'expressions com aquestes; «evangelitzar» és precisament el que intentà fer, i féu, Jesús de Natzaret, el Crist. Seguint una amable invitació, subratllaré el que em semblen aspectes decisius d'una tal comesa.

1 LA HISTÒRIA COM A SAGRAMENT

Avui és una espècie de tòpic entendre que Déu actua i se revela en la història, és a dir, que trobam Déu en la història. Jesús en seria, de diverses maneres, l'exponent més alt. Aquest fet té implicacions ben conegudes per al plantejament mateix de la vida cristiana i sens dubte mereixen una atenció bàsica. Jo entendria així la qüestió que aquí interessa: si la història és el lloc o el vehicle de l'auto-comunicació de Déu, per això mateix la història canvia en si mateixa; canvia d'entitat i de signe, adquirint unes dimensions i unes significacions particulars en virtut d'aquesta presència de Déu. La perspectiva em sembla d'un interès decisiu.

La història seria, segons la comprensió més general, el lloc de la comunicació no només entre els homes, sinó, simultàniament, entre els homes i Déu; seria alhora llenguatge per a Déu, doncs, i llenguatge per als homes (llenguatge primari i anterior, diguem, a tot altre llenguatge, anterior a la mateixa paraula). Igualment podríem dir que tota la història — fins a les seves entretelles — és sagrada; no perquè disposi de focus autònoms de sacralització, sinó perquè tota ella és habitada per Déu. És una sacralitat que significa, podríem dir, densitat. Tot això es

pot resumir, em sembla, entenent que la història és un sacrament: el sacrament del Déu viu i del diàleg entre el Déu viu i l'home. Aquest sacrament sembla que l'hem de considerar, d'altra part, insubstituïble.

Les consideracions precedents senyalarien el marc de l'evangelització i la seva naturalesa. La vertadera evangelització, podem dir, és sempre història, història en la història: una història nova que s'alimenta del do de Déu i per això és salvada i salvadora, és a dir, oferta real de salvació. Les mateixes consideracions ens duen a entendre que el que no passa per la història — això avui cal subratllar-ho — són el que se solen dir ideologies.

2 NECESSITAT D'UN PEREGRINATGE

Entenent que l'evangelització no és una tasca verbal ni conceptual (de reformulacions o intercanvi d'idees, posem), sinó plenament històrica, sorgeix la qüestió, tot seguit, del corresponent engalament amb la història d'aquest món, és a dir, la qüestió de la ubicació i configuració de la història creient dins la història general dels homes. Aquesta història general és la cita, però una cita només assoleix l'entitat que li cal quan té definicions precises. Jo entendria la resposta de la fe i de l'Església a aquesta cita —el seu «anar» cap a ella— com un peregrinatge.

La història presenta un panorama molt vari. Però aquest mateix panorama delata que sota el fenomen més visible actuen, amb participació diversa, uns mateixos components diguem-ne culturals. Vull dir que en el fons es reproduïxen, més o manco, variants d'un mateix patró, fruit dels «valors» que de fet es persegueixen. Si comparam la història amb un teixit, també podem entendre que aquest teixit té una estructura substancial similar i que es sustenta sobre la configuració de certes puntades mare. En aquests models, com és clar, podríem

dir que la història es defineix: s'escolleix a si mateixa, pren un o altre camí, i, en definitiva, es fa o es desfà. Jo entenc que aquest és el terme del peregrinatge, precisament per les raons dites. Salvar la història — si un pot parlar així — és salvar-ne el model.

Passant a terrenys menys simbòlics, em sembla igualment clar que l'home d'avui pot conèixer que hi ha un punt en el desplegament de la seva vida —el que mira, sobretot, a la relació radical amb els demés— en què aquesta vida ha pres i pren les formes que coneix. Aquí pot percebre, ineluctablement, un destí històric segons el qual haurà de sobreviure pel seu compte, diguem, corrent sempre el risc de quedar-se sense res; aquí pot percebre que manca de tot pacte salvador amb els altres homes, i que simplement és un ser flotant, a mercè dels interessos dominants; pot percebre, si ho volem dir així, que per a aquests interessos ell no val res. El peregrinatge de la fe i de l'Església entenc que han d'arribar aquí, doncs, i em permet repetir que hi han d'arribar en formes històriques.

Veuria com dos episodis substancials en aquesta presència: el fet de percebre directament —és a dir, des de la mateixa història o en la pròpia carn— la real situació de l'home, i el fet de fer present a aquest home i oferir-li el nou principi històric de transformació, l'Evangeli. S'ha d'afegir que la història que hem subratllat com la pròpia dels nostres dies, si per una part implica i condiciona l'existència de tots els homes, per una altra produeix uns tipus de situacions de dissort i debilitat que per a l'Evangeli romanen assentades en el primer terme de la perspectiva. Són els crits de la nostra història, carregats d'urgència.

Les anotacions que he fet es poden completar, tant per senyalar perills com per romandre més destacades elles mateixes, descrivint el panorama de les possibles opcions contràries. Ho faré mitjançant unes breus al·lusions.

És clar que, cara a la qüestió central de la història, el contrari de l'opció proposada és l'allunyament de dita història, la inhibició vital que n'evita el contacte directe. El desenvolupament d'aquesta postura condueix la fe i l'Església a la formació d'un cos separat, una plataforma que vol ser autosuficient, d'una o altra forma, davant la història ordinària. D'aquesta plataforma llavors deriven i s'exerceixen, com és natural, unes actuacions igualment marcades per l'allunyament i la inhibició històrica. Em referiré a alguna d'elles. Com actuació típica senyalaria la mera paraula, en primer lloc, necessàriament generalitzadora i tòpica —ignora la realitat diguem-ne quotidiana—, que en tot cas es presenta separada de la història que hauria de servir i presentar. Entre les actuacions d'alguna manera «històriques» derivades de la mateixa plataforma senyalaria, llavors, el recurs directe i selectiu a les instàncies de poder, a les autoritats civils per exemple, via gairebé necessària per a perpetuar la situació. Finalment senyalaria la litúrgia, cridada a ser vivència central, apro-

fundiment i ratificació de la història viscuda per la fe i l'Església: quan la litúrgia planteja la seva funció des d'aquella plataforma separada, els conceptes de caire històric que usa —com «poble de Déu», «peregrinatge», «germà», etc.— s'aigualeixen i es tornen irreals; aquesta litúrgia, més que aprofundir la història, fins a un cert punt la substitueix creant una «història» paral·lela, diguem, en el recinte del temple.

Crec que no hi ha raons per a entendre que presentar avui l'Evangeli en la història sigui una tasca de menys densitat i de menys implicacions que en els temps de Jesús.

Sebastià Mesquida

CAFÈ DE SA PLAÇA

El cafè de Lluc

Plaça Pelegrins, 14 • Tel: 51 70 24 • LLUC

Dielectro Balear



Sociedad Anónima

► Gremi Fusters, 43

Polígon Son Castelló (ASIMA)

07009 PALMA DE MALLORCA

Telèfons: 20 44 64 (6 línies)

75 56 25 - 75 56 81 - 75 42 42

Fax: 75 82 29

ELECTRICITAT

► Carrer de la Pagesia, 68-B

Polígon Industrial

07500 MANACOR (Mallorca)

Telèfons: 55 53 51 - 55 55 55

Fax: 55 53 62

MAQUINÀRIA

► Extremadura, 21

07800 EIVISSA

Telèfons: 30 12 11 - 30 30 03

Fax: 30 02 57

IL·LUMINACIÓ

► Polígon Industrial, G 103

MAÓ (Menorca)

Telèfon: 36 17 09

AÏLLANTS

► Polígon Industrial, 41-bis

07760 CIUTADELLA (Menorca)

Telèfons: 38 06 93 - 38 26 19

Fax: 38 64 29



FORTEZA TOBAJAS, S.A.
Distribuïdor de Cambres de Bany,
Calefacció i Aire Condicionat

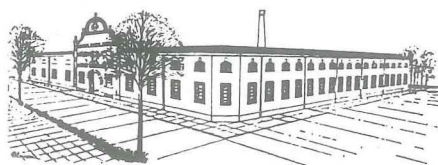


Exposició i oficines:

31 de Desembre, 22
Tels. 29 60 01 - 29 47 95 • Fax 75 93 16
07004 Palma - Mallorca

Magatzem i venda:

Nicolau de Pacs, 15
Tels. 46 28 34 - 46 15 49 • Fax 46 29 69
07006 Palma - Mallorca



FÁBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

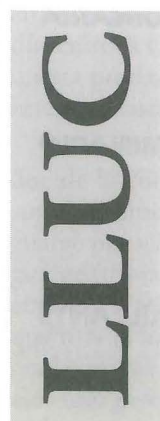
Telèfon 50 19 00

INCA

Subscriuiu-vos a la Revista LLUC



B O L L E T Í D E S U B S C R I P C I Ó



Nom.....

Direcció.....

Població.....C.P.....

es fa subscriptor de la revista LLUC per l'any 1994. Pagarà l'import (2.000 ptes.) (estranger 2.800 ptes.)
per 6 números ☐ enviant un gir postal o taló barrat

☐ per un rebut domiciliat a Banc o Caixa.....

Oficina.....

Signatura

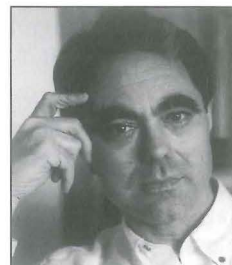
Núm. compte.....

Marcau amb una **X** la forma de pagament que us interressi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a LLUC,
apartat de correus 619, 07080 Palma (Mallorca), i rebreu
puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

■ GABRIEL JANER MANILA

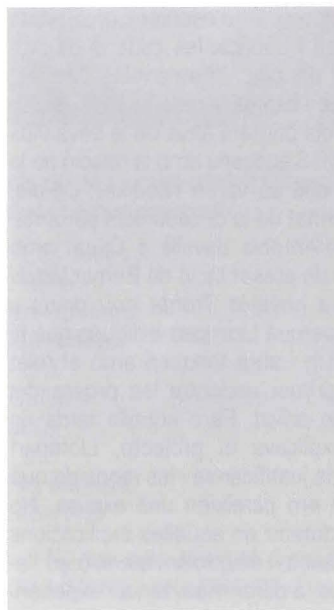
VOCABULARI PRIVAT: LA FICCIÓ PROUSTIANA DE LA INFANTESA*



A l poema «Petita història familiar» amb què s'inicia *Memòries i confessions d'un adolescent de casa bona* (1974), Josep M. Llopart ens explica —hi ha un punt d'ironia i alhora d'enyor a aquests versos— la petita crònica del desarrelament familiar. La història del camí que ha seguit des del parany d'uns valors marcats per la postguerra civil i la classe social de la qual sorgia fins al compromís amb la llengua i la vida del poble al qual les paraules pertanyen. No és estrany, doncs, que en faci un homenatge a Pompeu Fabra. El poeta afirma que són les paraules, justament, allò que l'ha abocat «als difícils carrers de la venda».

Us he de confessar que aquestes
[coses]
no fan massa bon dir.
Haver tingut
una infantesa pentinada
com un assolellat diumenge de
[gener,
dreta com aquells ciris
que portava a la Sang
si els examen rutllaven com calia,
no és un motiu d'orgull, ni d'ara
[fer-ne
un ostentós escarafall.
Però convé que ho sapigueu... (1).

Ens adverteix que no vol presumir-ne; però li interessa dir-ho, vol que ho sapiguem. Cap al final del poema, Llopart exposa de manera admirable quin ha estat el final del procés tot just iniciat en encetar el camí del desarrelament. Ens



ha traçat la petita història de la família. I ens ha parlat de la infantesa, del pare, de l'avi, del besavi... que varen ser els seus àngels tutelars. Ara subratlla que:

...fa estona
molta estona, d'això; i a més no té
potser cap importància. A vegades,
dins el sarró de vagabund em sobta
un bocí de mirall que va trencar-
[se'm.

JOSEP M. LLOPART
ANTÒNIA VICENS
Vocabulari privat



COLUMNA
I no res més. Camino
camins de rodamon (amb una certa
por que l'avi m'empaiti) i les
[paraules
han madurat dins mi com una fruita.

(*) Text del discurs pronunciat amb motiu de l'entrega dels premis «Josep M. Llopart» i «Cavall Verd», 1993, que concedeix l'«Associació d'Escriptors en Llengua Catalana». Palma de Mallorca, 28 de febrer de 1994.

Ara sóc d'elles i potser dels homes (2).

Heus aquí, doncs, el camí a través del qual ha transcorregut la vida del poeta: la imatge de la infantesa —succeeix sovint als relats autobiogràfics— se situa en un punt de partida lluminós. Llompart diu que la seva fou:

*una infantesa pentinada
com un assolellat diumenge de
gener* (3).

Desset anys després, en publicar al *Diario de Mallorca* (juliol de 1991-juliol de 1992) el primer capítol de *Vocabulari privat*, després d'informar-nos proustianament —sempre és un detall insignificant del present que li serveix d'estímul per acudir a la recerca del passat— que el reencontre amb les imatges d'una vella pel·lícula «Pathé baby» traslladades a cinta de vídeo li ha desvetllat els primers records, acabarà dient-nos: «L'infant que va omplir els fulls inicials de la meua vida hi apareix amb una imatge nítida, assolellada i atractiva» (4).

Tant al primer poema de *Memòries i confessions d'un adolescent de casa bona*, com al text que inicia el *Vocabulari privat*, Llompart es refereix a la lluminosa claror de la infantesa. També Vicenç Llorca, que ha prologat el recull de memòries, ens fa avinent que «la memòria literària de Llompart és sobretot un record de llums. Ho veiem clarament quan evoca la seva estada a Galícia» (5):

«D'horabaixa arribava la llum de tots els secrets. És el meu record de més enfora, el primer i més amagat, el més segur, tanmateix...» (6).

Les imatges precises de la infantesa que romanen vives i alimenten el record són, sovint per a Llompart, imatges lluminoses, assolellades, clares. També ho són aquelles amb les quals Antonio Machado reconstrueix el seu «Retablo», publicat el mes d'abril de 1908, però incorporat poc més tard al poemari *Campos de Castilla*:

«Mi infancia son recuerdos de un patio de Sevilla, y un huerto claro donde madura el limonero» (7).

Molts anys després, el mes de febrer de 1939, derrotat i malalt, els últims versos que Machado va escriure començaven:

«Estos días azules y este sol de la infancia» (8).

La claror i la llum de la infantesa es converteix en un tema recurrent en la poesia que evoca els primers anys de vida del poeta Josep M. Llompart. Però és un tema que planteja una sèrie de relacions intertextuals amb altres textos anteriors o posteriors als versos de «petita història familiar». També, amb textos d'altres escriptors. No seria difícil retrobar-la, la idea d'una infantesa clara, lluminosa, a les primeres pàgines de *La minyonia d'un infant orat* (1935) del poeta Llorenç Riber. Però Riber és més sensual i necessita anar més enllà dels dies assolellats i clars. Ens diu que havia vingut al món entre boires sense cap més riquesa que els seus ulls tranquils; però ens parla de com aquests ulls varen veure la blavor dels turons, la cabellera dels pins:

«I a mà esquerra, per un freu que fan les muntanyes, el somris nacràt de la mar llunyana» (9).

Un dia, devia esser poc abans de l'estiu de 1991, Josep M. Llompart m'explicà la intenció d'escriure uns relats d'infantesa i publicar-los cada dues setmanes al periòdic, alternant-los amb els textos que Antònia Vicens havia d'escriure sobre els primers anys de la seva vida a Santanyí. S'acabaria amb la relació de la tarda en què es varen conèixer: un dia, vers la meitat de la dècada dels seixanta, en què n'Antònia davallà a Ciutat amb una carta de presentació de Bernat Vidal i la primera novel·la *Trenta nou graus a l'ombra*, perquè Llompart li digués què hi trobava. Un i altra tanquen amb el relat d'aquell primer encontre les prosas del *Vocabulari privat*. Però aquella tarda en què m'explicava el projecte, Llompart tractava de justificar-se i les raons de què se servia em pareixien una excusa. No em vaig detenir en aquelles explicacions innecessàries, i viag fixar l'atenció en l'atractiu que, a parer meu, tenia l'experiència d'alternança textual que es proposaven, en l'interès que tindria la lectura que cada qual faria de la infantesa. Li vaig dir que per als escriptors mallorquins disposats a relatar-la, s'alçaria sempre a l'hora d'encetar l'escriptura el fantasma de *La minyonia d'un infant orat*. Llompart ens va dir que no hi havia pensat; però a mi em va sorprendre, feia pocs anys havia tingut una conversa semblant amb Jaume Vidal Alcover, un dia en què m'explicava que tenia a punt d'enllestir unes memòries referides a la seva infància manacorina, el títol de les quals, bellament influenciat per Riber, havia d'esser:

La gàbia dels mil i un ocells. Després de la mort d'en Jaume, vaig preguntar a na Maria Aurèlia què s'havia fet d'aquell text de memòries. Maria Aurèlia Campmany em va assegurar que no les havia trobat, que en Jaume no les havia escrit mai, que formaven part de tantes coses que explicava que tenia enllestides i només existiren entre els meandres de la seva imaginació. Potser, al cor de la gàbia dels mil i un ocells.

Quan Llompart decideix d'emprendre l'aventura d'escriure a dues veus *Vocabulari privat*, ja és un home madur que acaba de complir seixanta-cinc anys. Això coincideix amb la jubilació com a funcionari del Ministerio de Obras Públicas i Llompart s'aferra a l'escriptura d'aquelles prosas amb la convicció que disposarà de molt de temps i que aquell treball el mantindrà ocupat. És curiós, emperò, constatar que els temes que apareixen a *Vocabulari privat* havien aparegut de forma recurrent al llarg de la seva obra poètica. Joan Mas i Vives ha seguit exemplarment la construcció del mite. «Un mite que, en el cas de Llompart, es fonamenta en el fet que es construeix des d'un present que n'és l'antònim» (10). Quan Llompart escriu sobre la infantesa, ha recorregut el camí del desarrelament i ha construït l'ordre necessari a fi de conferir un sentit a la vida. Llompart relata la seva existència d'infant reconstruint-la des del present de l'enunciació. Llavors, allò que pretén és mostrar-nos l'objecte de la pròpia identitat —allò que ha estat d'ell mentre seguia el camí del desarrelament familiar— prèviament ordenada.

És curiós constatar, emperò, que també és el tema de *La minyonia d'un infant orat*. Què ens volgué explicar Riber amb el relat sobre la seva vida d'infant? Quin és el missatge profund d'aquella prosa exuberant i lírica? La primera edició de *La minyonia...* és de 1935. La segona, ja no es publicaria fins el 1962, vint-i-set anys després, traspasat el seu autor. L'any 1935, Riber tenia cinquanta-quatre anys. És l'humanista que escriu, l'humanista que recorda la seva vida a partir dels llocs en què va viure la infantesa orada, desvergonyida, potser llunàtica i plena de joia. *La minyonia d'un infant orat* també és la història d'un desarrelament, el relat d'un viatge, la narració d'una petita epopeia. És el viatge a través del qual l'infant orat portarà a terme l'aventura fascinant que condueix l'home de la naturalesa a la cultura, de la terra

paradisiaca de la infantesa a la ciutat dels llibres. El viatge ha conduït Riber al compromís amb la sensualitat dels mots, amb els llibres que li han llaurat l'ànima. Al final del viatge, Llompart s'adona que les paraules li han madurat al cor com una fruita, que els pertany a elles i als homes que les parlen.

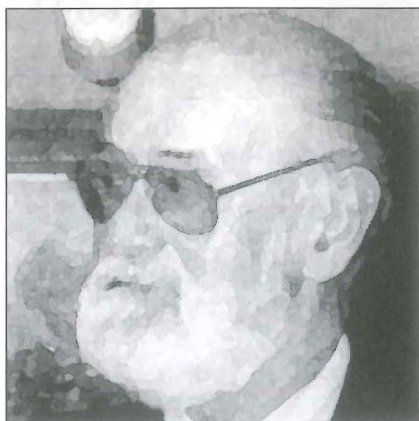
És evident que ambdós articulen la memòria des d'una perspectiva inèdita, mentre creen la pròpia metàfora —el relat es configura a través d'un procés de metaforització— es narren, reconstrueixen una part de la vida alhora que donen sentit a la seva llegenda.

El relat autobiogràfic esdevé, llavors, una ficció. Una creació del llenguatge. Ens queda, únicament, la realitat que les paraules configuren: el nom de les coses.

Què ens ha contat Josep M. Llompart de si mateix? La narració autobiogràfica de *Vocabulari privat* és un acte del present de l'escriptura que dóna sentit al passat; però ens dóna més informació sobre el present de l'autor que no sobre el passat. No és un present que parla del passat, sinó un passat que ens parla del present. Llompart travessa el laberint de la memòria i dóna un rostre als mots, als absents. Recupera certes imatges precises de la infantesa que romanen vives i alimenten encara el record. Però sap que només són això: les imatges que una vella pel·lícula ha desvetllat entre les ombres:

«A vegades,
dins el sarró de vagabund em sobta
un bocí de mirall que va
[trencar-se'm]» (11).

No es tracta de restaurar els trossos perduts del gran mural de la seva vida, sinó, simplement, de restaurar aquells fragments que ha conservat, que mai no han deixat d'existir. Emergeix, llavors, la pròpia identitat: allò que el poeta és. No el personatge tal com va ésser, sinó com creu que va ésser. El to irònic, humorístic, a vegades sarcàstic, només corrosiu quan significa els valors que marcaren l'opressió de la postguerra, la mediocritat de la gent de la seva classe; però, a vegades, amarat d'una tendresa que es complau en l'evocació i en l'enyorament. Llompart sap que el passat és definitivament perdut, que han fugit de les mans les roses de la vida. Recordau aquells versos del poemari *Spiritual* (1992) en homenatge a Pierre de Ronsard i, alhora,



als poetes simbolistes francesos, a la influència que exerciren:

«Les roses,
Pierre
de Ronsard:
les roses.
(...)
Cull-les,
ara,
(...)
No esperis:
ara» (12).

No és una casualitat que l'homenatge a Ronsard vagi precedit d'un altre homenatge a François Rabelais. També Riber els ret homenatge en un dels capítols més atractius de *La minyonia...* el que parla d'aquells tres oncles de la seva mare —l'oncle rabelesià, l'oncle volterrà i l'oncle místic— que afaçonaren la seva infantesa. Era, l'oncle Manel, afectat de beure vi a rompre. Tant que bellament hauria merescut l'epítafi que Ronsard va dedicar a Mestre Rabelais.

A *Vocabulari privat* Llompart ens tornarà a parlar d'Antònia: l'amor perdut de la infantesa, la il·lusió del paradís, el record que resta del temps esbucat. Al caire de la denúncia d'un món de menti-

da, l'evocació o la seducció del passat. Però, també, la irrenunciable voluntat de conferir a la vida el seu propi sentit. Escriu, a la darrera part:

«El dia de Nadal a la tarda mon pare em solia dur a les titeres. Una vegada em vaig engrescar amb una trapezista rodoneta i musculada que semblava tenir ales. El temps de sopar em va abellir comentar-ho:

—A mi la que más me ha gustado ha sido la del pelo azul.

Em digueren que no digués desbarats, que no hi havia ningú que tengués el cabells blaus. Vaig haver de callar; però sé cert que aquella al·lota els hi tenia. D'un blau cel perfumat, com de migdia de juny» (13).

Tanmateix, Llompart no renunciarà mai als cabells blaus d'aquella trapezista. I acaba per escriure que, mentre volava enlaire, aquella jove, per estrelles de plata, tot just obria unes aleues com de tórtora:

«Em bategava el cor a ritme de trapezi» (14).

Gabriel Janer Manila

NOTES

- (1) Llompart, Josep M. *Memòries i confessions d'un adolescent de casa bona*. Edit. Moll. Palma de Mallorca, 1974. Pàg. 9.
- (2) Ibidem. Pàg. 12.
- (3) Ibidem. Pàg. 9.
- (4) Llompart, Josep M. i Vicens, Antònia. *Vocabulari privat*. Columna. Barcelona, 1993. Pàg. 9.
- (5) Llorca, Vicenç. «Pròleg». In: *Vocabulari privat*. Op. cit. Pàg. II.
- (6) Llompart, Josep M. i Vicens, Antònia. *Vocabulari privat*. Op. cit. Pàg. 28.
- (7) Machado, Antonio. *Campos de Castilla*. Madrid, 1912.
- (8) Machado, Antonio. *Poesía y prosa*. Espasa Calpe. Madrid, 1989.
- (9) Riber, Llorenç. *La minyonia d'un infant orat*. Col. «Les illes d'or», 6 edició. Edit. Moll. Palma de Mallorca, 1988. Pàg. 22.
- (10) Mas i Vives, Joan. «Pròleg». In: Josep M. Llompart. *Obra poètica*. Edic. del Mall. Barcelona, 1983. Pàg. 26.
- (11) Llompart, Josep M. *Memòries i confessions d'un adolescent de casa bona*. Op. cit. Pàg. 13.
- (12) Llompart, Josep M. *Spiritual*. Edit. Columna. Barcelona, 1992. Pàg. 41.
- (13) Llompart, Josep M. i Vicens, Antònia. *Vocabulari privat*. Op. cit. Pàg. 132.
- (14) Llompart, Josep M. *Memòries i confessions d'un adolescent de casa bona*. Op. cit. Pàg. 19.

■ MIQUEL RAYÓ I FERRER

CAP A LES MURADES DE LA CIUTAT SANTA*

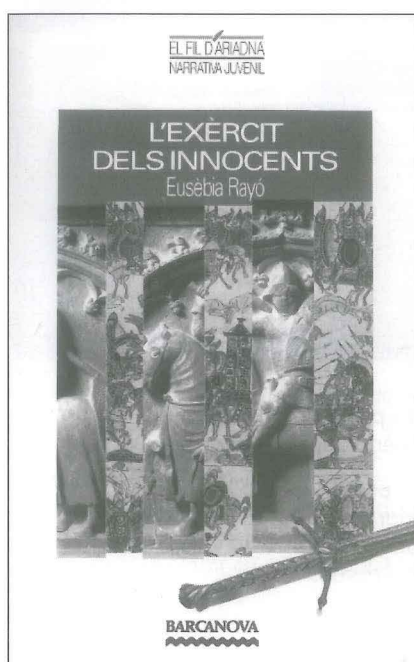


Encoratjats per l'oratória eufòrica de l'il·lús Esteve —foll o creient, en qualsevol cas, un visionari—, un exèrcit d'infants caminen jornades i més jornades —misèria marxaire que debades vol fugir de la misèria—, i travessen muntanyes i planes fins els molls de Marsella amb un sol delit animant-los els batecs del cor: el d'entreveure, més enllà de l'horitzó blau-marí, on diuen que s'aboquen la mirada i l'esperança humanes, les Murades Santes de Jerusalem, presonera de l'infidel, captiva i segrestada.

S'han reunit a la crida d'Esteve, tots els infants. Ell ha predicat la creuada en els inicis del segle XIII. Ha convençut bisbes i nobles. En té la bul·la pertinent. Ells, els qui el segueixen, no tenen cap altre feina a fer, ni res a perdre, perquè res no és seu: estols de joves desanats, vestits de pellerings, malalts de moltes malalties i malalts, sobretot, d'una endèmica pobresa.

Es troben en cruïlles de camins que qualche dia seran europeus, i s'apleguen ran de masses forestals intocades pels talls dels llenyaters, la boscúria misteriosa, doncs, profunda, sols habitada de llops i d'onsos bruns, de tenebres i de veus boscanes, encara el regne del Pare Llop, encara el refugi de les últimes bruixes i dels darrers avorribles faunes, i com sempre cau dels homes bandejats de tots els feus...

Eusèbia Rayó novel·la, sense patetisme, una aventura singularment patètica. Ho fa en el seu darrer producte literari per a lectors joves titulat *L'exèrcit dels innocents* (1992, Col·lecció El fil d'Ariadna, Ed. Barcanova). És, aquest relat, un relat històric. Abans, l'autora havia publicat dues narracions de caràcter aventurer i rondallístic-fantàstic (*L'alquímia del*



cor, 1986, Premi Guillem Cifre de Colònia, i *Escac a la princesa*, 1989) i, sobretot, una novel·la que ha merescut una molt bona acollida per la crítica especialitzada, tanmateix inexistent —disculpau-me'n la paradoxa—, i que ja ens refermava en creure que la més ferma línia de treball de l'escriptora és aquella que té a veure amb la història passada dels homes i de les dones. En efecte, *Una veu del passat* (1991) és una original novel·la històrica (tot i que conté molt encertadament lligats en l'argument, elements que procedeixen de la mitologia clàssica mediterrània). Una novel·la que tracta, però, molt especialment, de l'amor i de les dones.

Ara, a través de la lectura del seu nou i darrer llibre *L'exèrcit dels innocents*, Eusèbia Rayó ens fa accessible la conei-

xença d'un fet històric extraordinari, en veritat novel·lesc per ell mateix, i alhora, pel que té de real, digne d'admiració i, pel que té de llastimós, digne de compatiement. Un il·luminat, un al·lot de nom Esteve, dinamitzà, en el temps que aquestes coses eren possibles —un temps que se'ns presenta com a molt semblant al nostre, doncs—, una creuada de joves, d'infants, i posà la fi de l'itinerari guerrer —de la quimera al peu mateix de les murades de la Ciutat Santa. Itinerari de fam i de passes incomputables, d'accidents i de fred, de malalties, d'allaus en els congost, de naufragis mariners, i a la fi les morts, la Mort invencible, sempre...

La creuada dels infants: camí de fracassos que menen al fracàs absolut. I al final, l'absurd. Quasi la burla de Déu, transmutat en Maligne, l'altra cara —ja ho sabem això— de tots els déus que els homes inventen. Tot resumit a l'acabament del llibre en un sol cop d'efecte, en un molt escaient i no gens ingenu artífici literari.

Un joglar anònim —potser una escriptora de nom Eusèbia, doncs—, en fa la síntesi a la plaça de qualche vila. En fa una cançó per a entreteniment de desenfainats i de curiosos, d'aquells qui, sempre n'hi ha, com ara nosaltres, ens obsedim per conèixer contarelles que vénen de lluny —perquè, cap altra cosa no és una novel·la, volem saber les històries que s'esdevenen en els espais que els nostres ulls d'abast limitat mai no veuen, i en els temps que, ai là!, mai no podran viure les nostres breus, ja novel·lesques, meravelloses vides.

(*) Presentació del llibre *L'exèrcit dels innocents* d'Eusèbia Rayó. L'Havanna, 16 d'abril de 1993

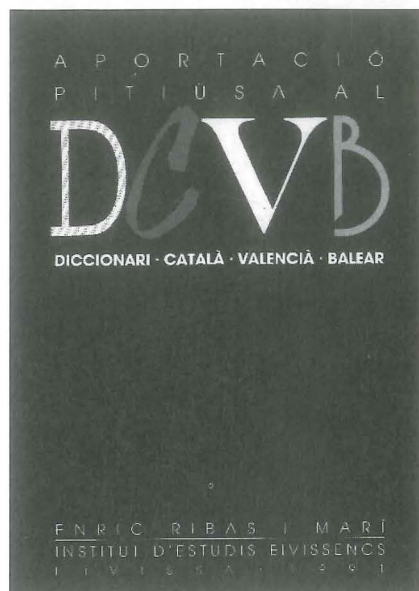
■ COSME AGUILÓ

COMENTARIS SOBRE UN LLIBRE D'ENRIC RIBAS I MARÍ: *APORTACIÓ PITIÜSA AL DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR*



Aquest llibre, ampliació d'un treball que va esser guardonat el 1976 amb el premi de la *Nit de Sant Joan* en la seva categoria B, va esser publicat el 1991 per l'Institut d'Estudis Eivissencs i ha passat a engrossar la ja ben fornida col·lecció de publicacions de la benemèrita institució pitüsa. La revista *El Mirall* (núm. 44, abril 1991) se'n va fer ressò en el seu moment a través d'una nota, massa breu per la importància d'aquesta recopilació lèxica. Em serviré doncs de l'amable oferiment de l'entitat editora d'aquestes pàgines per fer tot un seguit de comentaris i observacions i assenyalaré també algunes petites discrepàncies per part meua sobre les afirmacions que s'hi fan, minúcies, per cert, que no seran exposades amb la pretensió d'intentar llevar cap mèrit a una obra que és lloable per tants de motius, ans al contrari, seran explicades com a testimoni de l'elevat interès que me n'ha suscitat la lectura i de l'admiració que sent per la trajectòria bibliogràfica de l'autor.

Som davant un treball que és fruit d'una feina àrdua de recol·lecció, d'anys d'observacions i de consultes, el resultat de les quals són les més de mil sis-cents entrades de paraules usals a les illes Pitiüses absents del DCVB. Ha estat elaborat tenint present sempre la doble perspectiva de significat i significat, per un cantó, i de la sincronia i la diacronia, per l'altre. És una prova eloqüent de la feïna que encara (!) es possible fer en el camp de la lexicologia. Enric Ribas ha estat conscient que el temps se'ns acaba, perquè la generació més vella ens fuig, i no ha tudent l'oportunitat i ens ha volgut salvar uns mots que es compten



per milers. Tant de bo que qualcú pugui salvar també les coses i que el seu exemple congrui iniciatives consemblants a les altres contrades del domini lingüístic.

La llarga relació de paraules que ens presenta Enric Ribas, cada una d'elles amb la definició i sovint amb l'etimologia i/o la transcripció fonètica, és novella per a la ciència. Ara bé, la seva novetat no té la mateixa intensitat en cada una de les unitats. Podem trobar-nos amb un mot ja registrat en el DCVB, del qual s'aporta una accepció diferent de les que duu aquella obra, o amb un significat fins ara absent dels reculls lexicogràfics (no solament del DCVB), que pot tenir una o més accepcions.

Moltes d'aquestes entrades deuen correspondre a vocables que només campen per les Pitiüses. La lectura ens immergeix dins la suggestiva atmosfera lingüística eivissenca —assenyalada per Joan Veny (1)— que ens acostava al parlar dels grans clàssics medievals. Em basta per corroborar la justícia de l'observació de l'il·lustre campaner la senzillesa d'una frase escoltada a Sant Josep, tot i que no record exactament els mots finals. Quan m'acomiadava d'una velleta, expressant-li el meu desig que ens tornàssim a veure amb salut l'hivern vinent, ella em correspongué amb un *plagués a Déu que...*, que l'any qui ve fóssem vius (o una cosa consemblant). Sempre he pensat que en aquell instant es degueren commoure les cendres d'Ausiàs March i de J. Rois de Corella.

Enric Ribas indica en algunes ocasions que tal o tal paraula també es diu a Mallorca, amb el mateix significat o amb un altre. Doncs bé, he confeccionat una petita llista de les que he escoltades a Santanyí amb la mateixa accepció eivissenca. Crec que moltes són també usals a altres poblacions mallorquines:

abraonat
agre
alçapiu
boixacriades
burrical (any)
carassa
celebral
distinguir (2)
empardalat
empimpollat
enravenat
entabanat
enteressat

fosca!
gongo
llixivada
matapoll
merda
mitgera
morteret
palla
pansa
pataco
perdre
piola (3)
puta
quic
quica
seccorimar
setada
soliment
tresca

Dues coincidències s'estableixen a poblacions veïnes:

quetoi (4) (és malnom a Campos)
sirvent (sentit en una ocasió a Llom-bards).

De vegades els santanyiners compar-tim amb els eivissencs els significants, però no els significats:

enxumbar, «xopar» (especialment la terra) / a Santanyí «vestir ostentosa-ment».

escruassat, «escrú, aspre, desagra-dable», etc. / Santanyí, «cru»

sambatuda, vulgarisme per «sobatu-da» / Santanyí, «cop violent, físic o moral».

tròpies, «coses que es troben» / San-tanyí, «recompensa que es prometia al possible trobador d'un objecte perdut».

eixamenar, «omplir» (es diu de la mel) / Es Llobards, «acció de generar-se un nou eixam».

Amb coincidència, total o parcial, de significats he observat aquestes variants formals:

(eivissenc)	(parlar de Santanyí)
<i>baldraca</i>	<i>piltraca</i> , «mamella»
<i>barella</i>	<i>barella</i> (ha d'esser la mateixa planta)
<i>Esidro</i>	<i>Esidrol</i> (antr.), (ocasio-nalment)
<i>estermaiar</i>	<i>esturmiar</i> (en l'acc. «perdre els sentits»)
<i>gallinorba</i>	<i>galinorba</i> , «casta d'e-ruga dels femers»
<i>Miquelillo</i>	<i>Miquelillo</i> (antr.)
<i>tris/trisa</i>	<i>triga</i> (terra), «terra fina, sense grums»

Un cas a part és el mot *motxero*, «nauxer». Som de parer que aquest nom arcaic d'ofici sobreviu en l'antropònim

santanyiner *Notxe*, aplicat a unes famí-lies de gran tradició marinera. La disloca-ció de l'accent deu esser deguda a l'a-tracció del castellà *noche* (5).

Tenim coincidència diacrònica en el nom de la planta *Lavandula dentata*, ano-menada *tomaní* a Eivissa i *garlanda* a Santanyí, però antigament en aquesta població era coneguda amb el mateix nom que a les Pitiüses. De la seva àrea de localització més densa encara se'n diu *es Tomarinar*, i temps enrere *es Tomani-nar*, segons els documents.

Alguns dels treballs del qui subscriu, sobre toponímia costanera a les Pitiüses, citats per Enric Ribas en la bibliografia, han servit com a font a l'autor per a l'ex-tracció d'unitats lèxiques, després d'a-daptar-les a la normativa. Li som deutor d'alguns canvis ben positius de grafia, que li agraesc molt, perquè es tracta de badades meves que resten coherència, i en algun cas correcció, a la meua feina. Així, escriu *la Bóta* (talassònim) i no *la Bota*, pel fet de ser una al·lusió metafòrica a un tonell i no a un calçat. El meu *Mapa toponímic dels illots de les Pitiüses* segueix la norma de mantenir la [o] àtona, sense reflectir el tancament [u] que realitzen els eivissencs i formenters. Dos topònims se'm varen esmunyir i foren transcrits amb una "u". La "o" és reestablerta a *es Camp de ses Albocore-tes* (s. v. *albocora*) i a *sa Savina des Bo-rons* i *es Pujolet des Borons* (s. v. *bo-rons*), però més envant tornaré sobre l'etimologia d'aquest darrer mot.

Pel que fa a l'entrada *picat*, extreta d'un article que vaig publicar en *El Mirall* (6), concretament el peu d'una fotografia, he de precisar que és una errata tipogràfica en comptes de *picatxo*. Sembla que també caldrà eliminar l'entrada *assol*, ba-sada en un topònim que vaig recollir a Portmany i que vaig interpretar, amb un interrogant, com *sa Costa de Ca n'Assol* (7). L'informant em deia que era el nom d'un estranger. Després algun investiga-dor eivissenc m'ha dit que no és *Can Assol*, sinó *Ca na Sol*.

Hi ha paraules, algunes procedents de documents antics, que pens que po-drien accentuar-se o grafia-se d'una altra forma, o si més no explicar-ho en el text. Tanmateix allò que proposaré no pot esser assegurat categòricament. Així el sobrenom *Bomia* (1605), del qual Ribas no en dóna l'etimologia, pot esser congè-nere del substantiu mallorquí *bobià* < *bo-hemià*. A l'entrada *cocavella* no hi ha transcripció fonètica. Si la pronúncia de la

primera vocal és [u], caldria escriure pot-ser *cucavella*, que és així com ho deim a les poblacions mallorquines on la paraula és coneguda i on, en aquesta posició, mantenim la [o] àtona. El malnom *Retada* potser ens remet a l'adjectiu *ratada*, «persona amb la cara plena de clotets com de verola», segons el DCVB. L'antic topònim *Tarbana* (1543) d'un llogaret de Labritja, deu ser *Tàrbena*, com el poble valencià repoblat per illencs. La seva forma reduïda del segle XVIII, *Tarba*, sembla indicar que l'accentuació era pro-paroxítona.

Tot seguit en referiré a unes quantes etimologies que em semblen discutibles:

Africano. Més que una castellanitza-ció d'*africà*, crec que és una masculinitza-ció d'*africana*, tal com ho afirma de *Gavi-no*. Això mateix podem dir de *Xareco* i del substantiu *bacallano*.

Borons. Vocable extret de dos topò-nims de la península des Trucadors, reco-pilats pel qui subscriu: *sa Savina des Bo-rons* està en *es Pujolet des Borons*. No té res a veure amb el verb *boronar*, «re-cargolar embulladament quelcom d'or-meig» (DCVB), per més que les savines d'aquest lloc siguin recargolades. El nom d'aquesta savina ve d'un antic costum dels formenters. Hi penjaven els *bo-rons* a fi que se'ixugassin. D'aquests es-tris de pesca a Mallorca en deim *bove-rons* o *baverons* (< de *bavera*, i aquest de *bava*, segons el DCVB). Són manats d'-herba lligats que s'untan de llet i se sub-mergeixen dins aigües mortes a fi que el puu s'hi adhereixi. A Formentera servien per agafar cucs per pescar (8).

Cebolla. Diu que és pres del cas-tellà. En realitat ve del llatí *Cepulla* (9), i és paraula de llarga tradició toponímica a les Balears.

Covit. Es recull una opinió de Maca-bich, segons la qual deriva de *convit*, per supressió de la [n] i canvi de significat. Pens que pot esser un arcaïsm, quan en rossellonès antic hi ha documentada la forma *coÿt* (10) i quan en la llengua antiga es troba sovint *covenir* per *convenir*.

Espalmador. Cal abandonar definitivament la teoria de Coromines, segons la qual el nom de l'illa situada en es Freus de Formentera deriva d'*Espart Major*. Ja vaig indicar que hi havia altres *espalma-dors* a illes de la Mediterrània (Cabrera, Tabarca) (11). En veig encara dos més a l'illa de Tavolara (est de Sardenya), un a l'illa d'Ustica (nord de Sicília) i un altre a

Marettimo (illes Egades). Eren els llocs on es netejava i espalmava l'obra viva de les naus.

Llavanya. E. Ribas recull l'etimologia del DCVB, que diu que ve de l'italià *lavagna*, «pissarra», negada per l'opinió, més documentada de Coromines (12), qui ho relaciona amb *llevar*, «clivella entre dues roques» (< de *llevar*, «extreure»).

Mostelí. Nom que apareix a dos topònims de sa Conillera i que E. Ribas extreu del meu mapa dels illots, transformant-ne les grafies. Allà hi apareixen com *es Mustalí* i *sa Punta des Mustalí*. Foren transcrits d'aquesta manera perquè en desconec l'etimologia. Ribas ens diu que és un diminutiu de *mostel*, peix del gènere *Mostella*. Caldria saber si aquest peix és (o ha estat) conegut a les Pitiüses. Els pescadors de Portmany que vaig entrevistar desconeixien totalment aquesta paraula. El mostel terrestre ben segur que no ho és, ja que no existeix a Eivissa. El peix no ho sé, però de totes maneres caldria explicitar una mica més aquesta afirmació tan categòrica.

Saona. Cala Saona (Formentera). Creu que el nom li ve d'*assaonar*, perquè des de principis del segle XV fins a finals del XVII la Universitat d'Eivissa enviava pastors a Formentera, per atendre els abundosos ramats que hi havia.

Pens que cal esser prudents i admetre que no en sabem l'origen. No podem perdre de vista la difusió europea d'aquest topònim: *Saône* és el nom d'un riu del nord de França i d'un departament del nord de Lió, dins el mateix estat; *Saonda* és el nom d'un riu d'Umbria; *Saona*, un altre riu de la província de Conca; *Savone*, un golf de l'oest de l'illa de Còrsega; *Savona* és una antiga i famosa ciutat de la costa de Ligúria, que surt diverses vegades a les nostres cròniques medievals: *E així Pisa cobrà tots los presons qui estaven preses a Bonaire, e los genovesos de Saona atreal*.

E així podets veure aquesta companyia que els pisans ne aquells de Saona havien feta... (13); *...e vengc per Llobardia tro en la ribera de Gènova ha un port qui ha nom Vai, prop de Saona, e d'aquí anà-se'n per mar tro a Pisa* (14).

Solseral. No crec que el sufix *-al* sigui d'origen castellà com diu l'autor del llibre. El català se'n serveix amb una certa freqüència per a formar derivats col·lectius: *arenal*, *figueral*, *magraneral*, etc.

Sutziatat. Grafia antiga, per *sutziatat*, que Ribas titlla de castellanisme i que no en té res, sinó que és un derivat de l'ad-

jectiu *sútzia* («llana sútzia»), que ja usa Sant Vicent Ferrer (15).

Tabenera. És el nom d'una punta de s'Illa Plana. Ribas assenyalà la possibilitat que sigui una deformació del nom de peix *taverner*. La meua opinió és que també podria ser una feminització del llinatge *Taberner*. Cal parlar esment en topònims com *sa Talaia Romanina* (Llucmajor), *sa Penya Mascorda* (Sa Pobla), *Cala Ferrera* (Felanitx), etc. que possiblement són feminitzacions dels llinatges corresponents. Caldria veure si a Eivissa aquest nom és (o ha estat) més freqüent com a icliònim o com a antropònim.

Voldria també ampliar algunes entrades amb aquestes aportacions complementàries:

Borrida. És un plat que, a més de guisar-se a base de rajada, es prepara també amb morena. La gent des Pou des Lleó em va possibilitar apreciar-ne les excel·lències.

Esbrufador. Ja que s'ha donat entrada a aquest mot caldria incorporar també *esbruf*, «polsim d'aigua expel·lit per un forat de les roques, o bé per una clivella o cova marina». Té aplicacions toponímiques a l'illa de Tagomago.

Escandallar. «Midar o examinar una cosa». Originàriament devia esser «midar el fons de la mar amb un escandall». Uns versos d'Ausiàs March diuen així: *Ab escandall jo cerc tot fons e tempte / e port no trop on aturar-me gose* (16).

Escarxell. S'anomena així, segons Riba, un tipus de caragol de mar, foradat o romput. Deu esser un mossarabisme emparentat etimològicament amb el *catxel* del Delta de l'Ebre (17).

Pergentino. L'autor no dóna etimologia d'aquest malnom formenterer. Gosaria suggerir una masculinització de *Pergentina*, procedent d'un *Pere Argentina* (cf. *Pijoan* < *Pejoan* < *Pere Joan*; *Piferer* < *Peferer* < *Pere Ferrer*, etc.).

Saligardo. «Pillard». No n'explica l'etimologia. Deu venir d'*aligardo* (< *àliga* + sufix *-ardo*, cf. mall. *aliardo*), amb l'article aglutinat.

Torrió. He de precisar que les petites elevacions a les quals fan referència els dos topònims que vaig recollir amb aquest substantiu a s'Illa des Bosc i a s'Espardell, no són elevacions naturals, sinó que són fites geodèsiques de triangulació.

Vela. Sota aquesta entrada l'autor parla de la vela *tarquina*. Hom podria afegir que també és el nom d'un estel o

d'una constel·lació que de vegades es veu sobre es Picatxos des Vedrà.

Esper que aquestes modestes anotacions puguin aportar alguna cosa d'interès per anar completant els coneixements del parlar de les Pitiüses. Les sotmet a judici d'Enric Ribas i Marí, amb un doble desig: que li siguin d'utilitat, i que segueixi en la seva tenaç i admirable línia d'investigació. Eivissa i Formentera bé s'ho mereixen.

Cosme Aguiló

NOTES

(1) J. VENY I CLAR, *Aproximació a l'estudi del dialecte eivissenc* in «Randa», 5 (Barcelona, 1977). p. 31.

(2) Cal corregir l'errata tipogràfica *dsitnguir*.

(3) Hi ha, però, coincidència fonètica.

(4) Crec que Joan Veny té alguna cosa en projecte sobre aquest malnom, ben conegut a la vila de Campos.

(5) És ben evident que els parlants actuals l'identifiquen com un mot d'origen castellà. A un jove d'aquesta família li han «traduït» el malnom i ara li diuen (no sé si per la seva anglofília?) *Night!*

(6) C. AGUILÓ, *Dos glosats sobre l'illa des Vedrà. Notes a l'entorn de la seva toponímia*, in «El Mirall», 34 (Palma, gener 1990), p. 71.

(7) C. AGUILÓ, *Mostra toponímica del litoral de les Pitiüses (II)* in «El Mirall», 26 (Palma, març 1989), p. 29.

(8) Sobre la manera de confeccionar els *ba-verons* cal veure l'interessant llibre de D. DURAN, *Aspectes, Materials i Lingüística de la Cultura dels Pescadors d'Artà*, (Campos, 1978), pàgs. 13-19.

(9) J. COROMINES, *Diccionari Etimològic i Complementari de Llengua Catalana*, s. v. *ceba*, vol. II, (Barcelona, 1981), p. 651.

(10) J. COROMINES, *op. cit.*, s. v. *convidar*, p. 896.

(11) C. AGUILÓ i J. MIRALLES, *La toponímia a l'illa de Tabarca*, in «Societat d'Onomàstica, Butlletí Interior», Col·loqui d'Alacant, vol. XLIV, (Sant Hipòlit de Voltregà, març 1991), p. 386.

(12) J. COROMINES, *op. cit.*, s. v. *lleu*, vol. V, (Barcelona, 1985), p. 189.

(13) R. MUNTANER, *Crònica II*, Edicions 62 i «la Caixa», (Barcelona, 1979), p. 198.

(14) B. DESCLOT, *Crònica*, Edicions 62 i «la Caixa», (Barcelona, 1982), p. 123.

(15) J. COROMINES, *op. cit.*, s. v. *sutze*, vol. VIII, (Barcelona, 1988), p. 164.

(16) AUSIÀS MARCH, *Poesies*, Edicions 62 i «la Caixa», (Barcelona, 1979), poema 76, p. 122.

(17) J. VENY I CLAR, *Catxel «cardium edule», un nou mossarabisme del català*, in *La Corona de Aragón y las lenguas románicas, Miscelánea de homenaje para Germán Colón*, gunter Narr Verlag, (Tübingen, 1989), pàgs. 463-475.

PRESÈNCIA PÚBLICA DE LA NOSTRA REVISTA



Taula rodona sobre *La revista LLUC, 25 anys en català*, al Club Diario de Mallorca (Foto: Pere Carmona). A baix reproducció del suplement «Cultura» del *Diario de Mallorca* on es publicà un extens reportatge sobre la revista.

La nostra revista va acabar el 1993 amb l'obtenció del Premi Francesc de B. Moll, que concedeix anualment l'Obra Cultural Balear. Era el reconeixement a 25 anys de fidelitat a la llengua catalana i a l'esforç de tots aquells que havien fet possible que la revista fes amb continuïtat un servei a la cultura i al coneixement de la realitat del país.

Enguany hi ha la voluntat que LLUC assoleixi un cert protagonisme públic, especialment als mitjans de comunicació i en actes més o menys massius. L'única intenció és donar a conèixer l'existència de la revista i guanyar nous subscriptors i lectors. Estam ben convençuts que l'interès de tots els números que bimestralment editam es fa mereixedor d'una atenció més àmplia que la que fins ara hem aconseguit. Ja s'han començat a donar algunes passes, en aquesta tasca divulgativa, sempre de la mà de persones que són bons amics nostres.

El mes de març, els professors de la Facultat d'Educació Antoni Artigues, Gabriel Ensenyat, Francesca Florit i Damià Pons presentaren LLUC a més d'un centenar d'alumnes que cursen estudis de Magisteri. Feren la història de la revista i n'explicaren el seu contingut.

L'onze de març, el Suplement «Cultura» del «Diario de Mallorca», va publicar un extens reportatge, signat per Josep Roselló, on es feia un repàs als 25 anys de LLUC com a publicació en català. A la primera pàgina del Suplement es reproduïren un conjunt de portades de la nostra revista, que permetien copsar la pluralitat de matèries que s'han anat tractant en les diverses èpoques.

La Fundació Emili Darder també va creure oportú organitzar una taula rodona sobre *La revista LLUC, 25 anys en català*. Es va celebrar al «Club Diario de Mallorca» el 29 de març. El públic que hi assistí va poder escoltar les intervencions de Miquel Gaià Sitjar, ànima de la revista a les darreries dels anys 60 i a l'inici dels 70, en Damià Ferrà-Ponç, que en va ser secretari tècnic els anys 1972-73, en Ramon Ballester, en representació dels Missioners dels Sagrats Corts, n'Arnau Company, historiador especialitzat en l'estudi de la història de la premsa, i en Damià Pons i Pons,



que s'ha fet càrrec de la direcció de la revista a partir del gener d'enguany.

La intenció és anar organitzant actes d'aquesta mena al llarg de tot l'any. Que els nostres lectors també en promoguin i n'organitzin, perquè la revista LLUC és a hores d'ara una fita de continuïtat que no ens podem permetre deixar de reforçar, tant en la qualitat dels seus articles com en la seva projecció social, a les Balears i a la resta dels Països Catalans.



FUNDACIÓ «SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE»

Per a la promoció popular de la nostra cultura
estam al vostre servei

Demaneu informació a:
Carrer del Mar, 6 - 3er • 07012 PALMA



Restaurant **SA FONDA**

ESPECIALITATS
CABRIT DE MUNTANYA
PORCELLA
ARRÒS BRUT - PAELLA

Tel. 51 70 22

LLUC

llibreria
Jovellanos

- pósters
- làmines
- postals...

Jovellanos, 7 10.72/14.66
Ciutat de Mallorca